

สันติภาพของมนุษย์
มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว

[ชุดลอยปทุม อันต์บ ๘๘]

พุทธศาสนิกชน

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกสุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสุ่เดรัจฉาน ฯ
จะทกข์ทนทั้งคินวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผ่องผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

สันติภาพของมนุษย์
มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว

[ชุดลอยปทุม ฉบับ ๘๘]

ธรรมบรรยายแก่คณะนิสิตจุฬาฯ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ภาคอาสาฬหบูชา

วันเสาร์ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๙

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม

อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศรัทธาบริจาค

ของ

คณะศิษย์ (มีรายนามข้างท้าย)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๖,๒๕๐ เล่ม

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๐

(สงวนลิขสิทธิ์เฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

อย่าช่างหัวมัน

อย่าบินบ้า มัวแต่อ้าง ช่างหัวมัน
ถ้าเรื่องนั้น เกี่ยวกับเรื่อง มนุษย์หนา
ต้องเอื้อเฟื้อ ปฏิบัติ เต็มอัตรา
โดยถือว่า เป็นเพื่อนเกิด— แก่ เจ็บ ตาย.

การช่วยเพื่อน เหมือนช่วย ตัวเราเอง
เมื่อจิตเฟื่อง เล็งช่วย ทวยสหาย
ย่อมลดความ เห็นแก่ตัว ลงมากมาย
ทุกทุกราย อย่าเขวียงขว้าง ช่างหัวมัน.

เห็นแก่ตัว บางเบา ลงเท่าไร
ยิ่งเข้าใกล้ พระนิพพาน เห็นปานนั้น
รอดตัวได้ เพราะไม่มัว ช่างหัวมัน
จงพากัน ใคร่ครวญ ถ้วนทุกคน ๆ

พุทธทาสภิกขุ -

อนโมทนา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ นี่เป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลน ธรรมะอย่างอื่น เช่นหนังสือพิมพ์
นิตยสาร และกระดาษการอนโมทนา, หรือการอนโมทนา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลคำเดียว มีความหมาย มาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น แห่งวิวัฒนาการ ของเขา,
เมื่อความมีชีวิตอยู่อย่างฉลาด ทั้งโดยส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะไม่รู้ถึงสิ่งที่เรียกว่า
ว่า ธรรมะอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะคืออยู่
แต่ด้อยในแง่ใดในแง่ใด ในระดับของอันเกิดจากกฎประพฤตินั้น
ผิด ธรรมะ นั้นเอง. สังเกตว่า ถ้าใครไม่ใคร่คน ชอบมขบ
ใจในระบอบของชีวิตนั้น และใคร่รู้แต่ในทางที่คนกระ-
กัฏฐ์ มีชีวิตเป็นปกติแล้ว ทั้งเมื่อทั้งตัว. มนุษย์ก็เลยขาด
ชีวิตจิตใจ อันนั้นเรียกว่า ไม่ถูกต้องมีธรรมะอะไรก็ใน
โลกแล้ว; แต่ได้มีหนังสือขนาดนี้ให้คนได้รู้
ตลอดเวลา เป็นพยานแล้ว. เขานี้ว่า นานี้ที่ของเขา มีอยู่
เมื่อแต่ เขาหนังสือ ขนาดความดีของกฎของกิลเลสท์นั้น.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ คือ

ไร้ศกได้ดั่ง โลกที่ปราศจากอคติและกิเลส สำหรับ สัตว์
ทุก มีแต่ธรรม คือสิ่งที่ละชั่วทั้งปวงทุกกาลทุกที่
 นั้นมี ดั่งที่มีรากฐานอยู่ในโลกนี้จริง แม้ละชั่วทั้งปวง
 ได้อย่างไร ทั้งรอยสละอย่าง สอนกัน สักกาทิไทย ก็ยังเต็ม
 ใจด้วยสิ่งที่ไม่มีในสมัยปัจจุวัฏโลกนี้ด้วยในโลกนี้ มีแต่แต่
 เสน่หาใจ คอรั้งขึ้น อันชานาถ ภัยสละคม เพลิดเพลิน สักกามนุษย-
 ชน สดุดธรรมเสนาะกิจ สดุดธรรมเสียด และกรรมอย่างนี้ งามมี-
 หารทั้ง ๖ ระหนาบเห็นขึ้น ที่มี ความในสิ่งมละทั้ง สอนมีวัฏ
 ธรรมสิ้น, ภาวนาอันทั่วถึง กันทั้งโลก แม้ในหมู่ผู้ทำดี
 อยู่ในธรรม ได้ปลงใจ. ผลแห่งธรรมอันชอบ มี
๓ ประการ ที่ ปรากฏ อยู่ใน โลก.

[illegible]

การรู้จักธรรม คือการรู้เอาละไว้ว่ามีอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความทุกข์ ก็ยังรู้จักอยู่
กับสิ่งใด อย่าง ยี่สิบ ๑๑. มิฉะนั้นจะเป็นความสับสนในใจ ย่อม
ไม่เป็นที่พอใจแห่งความสุขหรือความทุกข์ สำหรับผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อความสุขด้วยตัวกัน มิได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นด้วย
กัน ทั้งสองฝ่ายก็ยากที่จะเข้าใจกันได้. ผู้ประพาศธรรม ย่อม
รู้สิ่งที่เป็นสุข เมื่อรู้สิ่งใด ย่อมได้ประพาศธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความเพียรพยายาม ใน
สิ่งใด ทำให้รู้สิ่งที่เป็นสุข. มิใช่ด้วยความสุขอันเป็นมายา
คือ ความสุขที่หายไปหรือหายไป คือ ๓๓ ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕.
คือสิ่งที่ได้เป็นความสุขของใจอย่างแท้จริงแล้ว.

ธรรมะ คือสิ่งที่เรารู้จักมีอยู่อย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
ใดแล้วสิ่งใด และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หรือปฏิบัติได้ ก็ย่อมเป็นอันสำเร็จแล้ว มีธรรมะอย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขส่วนตัว และ สันติสุขของ
ของสังคม โดยส่วนตัวแล้ว, มีสัจธรรมที่ถูกต้อง อันเป็น
จริง แม้แต่สิ่งใดหรือสิ่งใด และภาษาพูดที่เข้าใจ, มีเพียง
คนคนเดียวในโลก หรือคนเดียวในโลก แม้แต่คนเดียวแล้ว. สิ่ง
นี้เรียกว่า ๒๒, ๒๓, ๒๔, หรือ ๒๕ และ ๒๖ ย่อมมี
แก่ผู้ประพาศธรรม. ข้อนี้หมายความว่า ๒๖ มิใช่สิ่ง
หรือสิ่งใดที่คนคนหนึ่ง, มีแต่ สัจธรรม มีแต่สิ่งใดที่
เขาประพาศธรรม เมื่อเห็นสิ่งใดก็เข้าใจ.

สันติภาพของมนุษย์ มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว.

ท่านครูบาอาจารย์ นิสิต นักศึกษา ทั้งหลาย,

อาตมาขอแสดงความยินดี ในการมาของท่าน
ทั้งหลาย สู่สถานที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ได้มานั่งกันกลางดินนี้เป็นการศึกษาพิเศษ มองกันได้หลาย
แง่หลายมุม ศึกษาในแง่ต่างๆ โดยเฉพาะ. ข้อแรกก็คือว่า
ผู้ประกาศธรรมะในพระพุทธศาสนา คือพระพุทธเจ้านั้น
ประสูติกลางดินตรัสรู้กึ่งกลางดิน, สอนกึ่งกลางดิน อยู่กึ่งกลาง
ดิน, นิพพานก็ตายกึ่งกลางดิน, แผ่นดินจึงมีความหมายมาก

บรรยายแก่คณะนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครั้งที่ ๑ เมื่อ ๒๑ ต.ค. ๒๕๒๙

เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ประกาศธรรม ตรัสธรรม
แล้วเผยแผ่ ให้มีความหมายเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง เช่น
เดียวกับพระธรรม.

ธรรมเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง.

ธรรมเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง เช่นเดียวกับ
แผ่นดิน เป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวงในแง่ทางวัตถุ, ทุกอย่าง
ต้องอาศัยอยู่บนพื้นดิน. ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจ ก็มองได้,
นั่งฟังกันกลางดิน ก็ยังได้ผลไม่น้อยกว่านั่งฟังบนตึก
มหาวิทยาลัย ราคาเป็นล้านๆ; ที่ท่านจะนั่งฟังบนตึก
มหาวิทยาลัย ราคาเป็นล้านๆ มันก็ไม่ได้ผลมากมายอะไร
ไปกว่านั่งกลางดิน ซึ่งจะถือกันว่าไม่ต้องลงทุน หรือมีราคา
อะไรเลย นี่เรามองในแง่เศรษฐกิจกันอย่างนี้ก็ยังได้.

ที่นี้ ที่ว่ามีความยินดีนั้น ก็เพราะรู้สึกที่ท่าน
ทั้งหลายได้ชวนขยายในสิ่งที่ควรชวนขยาย คือวิชาธรรมะ,
วิชาธรรมะ ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ วิชาที่สอนให้รู้ว่า
เราจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร, นี่เราจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร
ให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องและไม่มีปัญหา, และโลกนี้จะ

มีสันติภาพ. เดียวนี้โลกกำลังมีวิกฤตการณ์, เต็มไปด้วย
 วิกฤตการณ์ รวากับว่าเป็นการถาวร, ก็เพราะว่าไม่มีความ
 เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง เพราะขาดความรู้ทางธรรมะ;
 ถ้าเป็นมนุษย์กันอย่างถูกต้องตามความหมายของคำว่ามนุษย์
 แล้ว ก็ไม่มีปัญหาเกิดขึ้นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้ การศึกษาในโลกมีลักษณะไม่สมบูรณ์
 ยังขาดแห้วเว้าอยู่มาก จนเราอาจจะพูดล้อ ๆ ว่าเป็นการ
 ศึกษาแบบสุนัขหางด้วน ไม่น่าดู แล้วก็เป็นอย่างนั้นทั้ง
 โลกเลย, ทั้งโลกเลย มีการศึกษาหางด้วน. ที่ว่าหางด้วนนั้น
 เพราะไม่ครบ คือเรียนกันแต่หนังสืออักษรศาสตร์ กับวิชา
 วิชาชีพอะไรก็ตาม จะก็อย่างก็แขนงสูงต่ำอะไรก็ตาม ยังเป็น
 เพียงวิชาชีพ, ก็เรียกว่า เรียนกันแต่หนังสือกับวิชาชีพ,
 ส่วนที่สามคือธรรมะ ธรรมะว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร
 นั้นยังไม่ได้เรียนเลย, ยังไม่สนใจกันเลย, ถือว่าเป็นเรื่องของ
 ทางศาสนา. บางแห่งถือหลักว่า ไม่ต้องเอาเข้ามา
 เกี่ยวข้อง สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานั้นกันออกไปไว้ทางหนึ่ง ผู้ที่
 สนใจไปหาศึกษาเอาเอง, ไม่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา

ในระบบนี้จึงไม่มีเรื่องทางศาสนา, ก็เลยยังขาดอยู่, แล้วขาด
อยู่มันก็ยังมีผล มีผลสมกับที่มันขาดอยู่.

ฉะนั้น การที่ท่านทั้งหลาย มีเจตนาจะมาหาเติมให้
มันเต็ม, เติมให้มันเต็มนอกหลักสูตรนี้ ก็เรียกว่า เป็นที่นำ
ยินดี ที่จะทำให้การศึกษาของท่านเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ขึ้นมา.
อาตมาก็รู้สึกยินดีในข้อนี้ จึงขอแสดงความยินดีไว้ให้ปรากฏ,
แล้วก็ขอสนองความประสงค์ของท่านทั้งหลาย ที่จะฟังเรื่อง
เกี่ยวกับธรรมะนี้ ก็จะขอบรรยายในวันนี้ โดยหัวข้อว่า
สันติภาพของมนุษย์ มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่
ตัว, สันติภาพของมนุษย์ มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว
ก็หมายความว่าเราจะพูดเรื่อง ความเห็นแก่ตัว กันนั้นแหละ
เป็นเรื่องสำคัญที่สุดของมนุษย์ยุคนี้ ยุคปัจจุบันนี้ เพราะ
อะไรๆมันก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว : ระบบเศรษฐกิจ
ตั้งรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, ระบบการเมือง ตั้ง
รากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, กระทั่งว่า การสมาคม การ
อะไรต่างๆ มีรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, ระบบปกครอง
ทุกระบบ เป็นสิ่งที่เนื่องอยู่กับความเห็นแก่ตัว, เป็นความ
เห็นแก่ตัวไปกันเสียทั้งโลก มันจึงเกิดวิกฤตการณ์อันถาวร ;

จึงขอกล่าวเป็นข้อแรกว่า สันติภาพของมนุษย์ มีรากฐาน
อยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว จึงมีปัญหานั้น ในการที่
ไม่เป็นมนุษย์อันถูกต้อง. เพราะมีความเห็นแก่ตัว.

ถ้ามีความเห็นแก่ตัว มันก็ยังไม่ใช่มนุษย์ เพราะใจมันต่ำ
คำว่า มนุษย์ แปลว่า ใจสูง, ใจสูง, มน + อุษย นี่ว่า ใจมันสูง
มันก็ สูงพอที่จะไม่เห็นแก่ตัว คือ ไม่โง่ไม่เขลาไม่ทำ
อะไรผิดๆ.

ความต่างกันของมนุษย์กับคน.

เราจะพิจารณากันถึงเรื่อง ความเป็นมนุษย์กับ
ความเป็นคนว่ามันต่างกันอย่างไรสักเล็กน้อย; ถ้าเป็นคน
มันก็เกิดมาก็ได้เป็นคน สักว่าเกิดมาก็ได้เป็นคน เหมือน
ธรรมชาติตัวทั้งหลาย เกิดมาอย่างไรก็ได้เป็นอย่างนั้น ก็ได้
เป็นคน; ต่อเมื่อ คนมีจิตใจสูงพอ, มีจิตใจ รู้สึกลึกซึ้ง
ชั่วดีพอ นี้ มัน จึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์กับ
คนต่างกันมากโดยเนื้อแท้ แต่เราก็เรียกใช้รวมๆ กันไปหมด,
แล้วในโรงเรียนก็ต้องสอนเด็กว่า มนุษย์แปลว่าคน คนแปล

ว่ามนุษย์อยู่นั้นแหละ แต่เนื้อแท้มันยังต่างกันมาก เพราะ
คนมันสักว่าเกิดมา ถ้ามนุษย์มันแปลว่ามีจิตใจสูง.

นี่เรา **มีจิตใจไม่สูง** มันก็เลยเห็นแก่ตัว เพราะ
มันไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น มันก็เหมือนกับสัตว์ทั่วไป;
คล้ายสัตว์เศรษฐกิจที่ไม่มีการศึกษา มันก็มีความเห็นแก่ตัว.
ต่อเมื่อ คนเกิดมาได้รับการอบรม ให้ละความเห็นแก่ตัว,
ละความเห็นแก่ตัว จนกระทั่งไม่เห็นแก่ตัว, ไม่เห็นแก่ตัวก็
เห็นแก่ธรรมะ. นี่มันตรงกันข้ามกันอยู่ ถ้าเห็นแก่ตัวก็
ไม่เห็นแก่ธรรมะ, ถ้าเห็นแก่ธรรมะก็ไม่เห็นแก่ตัว. ฉะนั้น
เราจะต้องพูดถึงถึงเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว เพราะว่ารู้จัก
ธรรมะคือความถูกต้องอย่างไร แล้วก็เห็นแก่ธรรมะ, ไม่เห็น
แก่ตัว นี่แหละคือ มูลเหตุอันสำคัญของสันติภาพและ
วิฤตการณ์.

ความเห็นแก่ตัวเป็นมูลเหตุแห่งวิฤตการณ์.

ถ้าทุกคนในโลกเป็นไปตามความเห็นแก่ตัว มันก็
เต็มไปด้วยวิฤตการณ์ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้, โดย
เฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือการเบียดเบียนกัน. การเบียดเบียน

กัน เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาอย่างสำคัญในปัจจุบัน พอจะ
แยกได้ว่า ในส่วนบุคคลมีปัญหาคือความยากจน, แล้วก็
เป็นโรคทางจิตทางประสาทกันมากขึ้น ทั้งคนมั่งมีและ
คนยากจน. อย่าเข้าใจว่าเป็นคนมั่งมีแล้ว จะพ้นจากความ
ทุกข์หรือโรคจิตโรคประสาท, บางทีจะเป็นง่ายกว่าคนยากจน
ไปเสียอีก.

ถ้ามองไป ในส่วนสังคม อีก มันทันทีมีอันตราย
มากขึ้น, แล้วก็ มีการเบียดเบียนระดับสูงสุด ที่เรียกว่า
สงคราม, แล้วก็ มีผลอะไรต่าง ๆ หลายอย่างงอกเงยออกมาจาก
สงคราม เป็นผลสืบเนื่องมาจากสงคราม เป็นความยุ่งยาก
ลำบากแก่สังคม. เห็นได้ว่าเรามีปัญหาทั้งส่วนบุคคล
และส่วนสังคม; นี่มันจะต้องมีอะไรสักอย่างหนึ่งมาช่วย
แก้ปัญหาละลานี้.

ปัญหามุคคคือความยากจน ถ้าเป็นมนุษย์มีจิตใจ
สูงจริงมันก็ต้องช่วยตัวได้, เป็นมนุษย์ที่จิตใจต่ำ มันก็โง่ มัน
ก็ช่วยตัวไม่ได้ มันก็ยากจน, มันก็ไม่เอาใจใส่ในการที่จะยก
สถานะขึ้นมาจากความยากจน. คนโง่ซึ่งเกียจทำงาน หาวว่า

เหนื่อย; แต่ถ้าคนฉลาดรู้จักว่าทำงานนั้นแหละดี, ยิ่ง
 ทำงานยิ่งเหนื่อยนั้นแหละดี. เพราะฉะนั้นเขาจึงทำงาน
 ได้มาก เขารักที่จะทำงาน. ฉะนั้น เขาก็จะมีสติปัญญาใน
 การที่จะตั้งใจไว้ให้ถูกต้อง, ไม่หมายมันเครียดไปด้วยความ
 รุสีกที่เป็นกิเลส หรือความรู้สึกที่เป็นฝ่ายตำหนิมาจิตใจให้
 หวาดกแล้ว ให้โง่ ให้ทำอะไรไปตามอำนาจของกิเลส. นี่เรียก
 ว่าเป็นปัญหาของคนที่ยังไม่เป็นมนุษย์; ถ้าเป็นมนุษย์
 มันก็แก้ปัญหานั้นได้. หรือว่า ธรรมะนั้นแหละคือ
 หน้าที่, หน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ, หน้าที่คือสิ่งสูงสุด
 เหมือนกับพระเจ้า พระเป็นเจ้าที่ว่าช่วยสัตว์มนุษย์ นั่นคือ
 หน้าที่. พระเจ้าสักฟุ้งหนึ่งก็ช่วยใครไม่ได้, พระเจ้าสักฟุ้ง
 หนึ่งก็ช่วยคนๆ เดียวก็ไม่ได้ ถ้าไม่ทำหน้าที่. ถ้าฉลาดแล้ว
 ทำหน้าที่, หน้าที่ก็กลายเป็นพระเจ้าแล้วก็ช่วยได้. นี่เรียก
 ว่าคนที่เป็นมนุษย์ มีจิตใจสูง รู้ว่าหน้าที่คือธรรมะ,
 ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือพระเจ้า ธรรมะคือพระเจ้า, นี่
 จะช่วยได้ มันสนุกในการทำหน้าที่ ก็ไม่ยากจน. เรายัง
 ไม่เป็นอย่างนั้นกันโดยมาก เราจึงมีคนยากจนอยู่มาก; เพราะ
 ว่าไม่มีสติปัญญาสมกับคำว่ามนุษย์ คือสัตว์ที่มีจิตใจสูง.

นี้ปัญหาส่วนบุคคล ดำรงจิตของตนไว้ไม่ถูกต้อง, มีความวิตกกังวล มีความหนักอกหนักใจจนเป็นโรคจิต จนเป็นโรคประสาท ซึ่งสถิติสากลก็บอกว่ามันเป็นกันมากขึ้นทุกที, ในโลกนี้มีโรคประสาทเพิ่มขึ้นทุกทีมันก็มีโรคจิตเพิ่มขึ้นด้วยเป็นธรรมดา นี่เรียกว่าปัญหาส่วนบุคคล.

ปัญหาสังคม ก็ว่า ถ้ามีจิตใจสูง ก็ไม่เห็นแก่ตัว, กระจุกกระจิกผู้อื่น, ก็เบียดเบียนกันไม่ได้, เกลียดชังการเบียดเบียน, มันไม่เห็นแก่ตัวจนเบียดเบียนกัน.

เหมือนอย่างปัจจุบันนี้ มีแต่การเบียดเบียน ทั่วไป ซึ่งท่านทั้งหลายก็ทราบที่อยู่แล้ว ว่าในปัจจุบันนี้มีการเบียดเบียนกันทั่วไปอย่างไรบ้าง, มีการเบียดเบียนในระดับสงคราม อย่างไรบ้าง จนการใกล้เคียงนั้นไม่มีผล เพราะคนมันมีแต่ความเห็นแก่ตัว.

อย่างในองค์การสหประชาชาติ ดูจะเป็นที่ประชุมการต่อรองโต้เถียงระหว่างคนที่ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว, ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว, ต่อสู้เพื่อประโยชน์ของตัว แล้วมันจะพุดกัน

รู้เรื่องได้อย่างไร; ต่อเมื่อมัน มีธรรมชาติต่างหาก มันจึงจะ
พูดกันรู้เรื่อง. ฉะนั้น ดุยยังไม่มีหวังที่จะใกล้เคียงให้,
เพื่อสันติภาพกับบุคคลผู้เห็นแก่ตัว, มันเท่ากับเอาผู้
เห็นแก่ตัวมามาก ๆ ๆ ๆ แล้วมาเถียงกันว่าจะทำอะไรอย่างไร,
ความถูกต้องอย่างไร, สันติภาพอย่างไร, มันไม่มีทาง;
กลัวไปว่าสักสิบองค์การสหประชาชาติก็ไม่อาจจะแก้ปัญหา^{นี้}
ได้ ถ้าคนเหล่านี้ยังมีแต่ความเห็นแก่ตัว, มีผู้แทนของคนเห็น
แก่ตัว ไปต่อสู้เพื่อความเห็นแก่ตัว, มันก็ไม่มีทางที่จะได้รับ
ประโยชน์อะไร. ดังนั้น ธรรมชาติจะต้องเข้ามาเพื่อทำลาย
ความเห็นแก่ตัว; อนาคตจึงให้หัวข้อที่จะบรรยายว่า
สันติภาพของมนุษย์ มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็น
แก่ตัว.

ฉะนั้น ขอให้เราพูดถึงเรื่องความเห็นแก่ตัวกัน ให้
เป็นที่ชัดแจ้ง เป็นข้อแรก เป็นเรื่องสำคัญเป็นคำสำคัญ
คำหนึ่งเพียงคำว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุแห่ง
วิกฤตการณ์ทั้งหลาย.

รากเหง้าของความเห็นแก่ตัว.

ที่นั่นก็จะได้ดูกันถึงสิ่งที่เรียกว่าความเห็นแก่ตัว ซึ่ง
ทรงกันข้ามจากความไม่เห็นแก่ตัว. **ความเห็นแก่ตัว** ความ
เห็นแก่ตัวนี้ มาจากอะไร มาจากอะไร. ขอให้ท่านทั้งหลาย
สนใจศึกษาถึงรากเหง้าของมันสักหน่อย ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจ
และแก้ปัญหาได้.

ความเห็นแก่ตัวมัน มาจากการศึกษา แต่อันแต่
ออกนั้น ไม่สมบูรณ์, วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม
ประจำบ้านเรือนมันเปลี่ยนแปลง เด็กๆเกิดมาก็มีแต่
การส่งเสริมแวดล้อมให้เห็นแก่ตัว : หาของให้เล่น,
หาของกินให้กิน ให้เอร็ดอร่อย ให้พอใจ ให้เพลิดเพลิน,
ความเอร็ดอร่อย มันก็เริ่มสร้างความเห็นแก่ตัว เพราะจิตใจ
ในความอร่อย, นี่เรียกว่า การศึกษาไม่ถูกต้อง **ไม่รู้**ว่า
ความเจริญทางวัตถุนั้นมันเพิ่มความเห็นแก่ตัว. เดียวนี้
โลกทั้งโลกเพิ่มความเจริญทางวัตถุ, เพิ่มอย่างรุนแรง
ถึงขนาดเป็นอุตสาหกรรม, อุตสาหกรรมที่ทำเงินมากๆ
ก็คือสร้างสิ่งที่ยั่ววนเพลิดเพลินเอร็ดอร่อยสนุกสนานขึ้น

มอมเมาคนในโลก. อุตสาหกรรมในโลก ก็คือเพื่อความ
เห็นแก่ตัวโดยไม่รู้สีกตัว; ไม่ได้ใช้ธรรมะเข้ามาบอกให้รู้ว่า
มันเป็นการผิดเสียแล้ว.

อยากจะยกตัวอย่างหรือตั้งตัวอย่างง่าย ๆ สักตัวอย่าง
หนึ่งว่า มีพ่อแม่คนไหนบ้างที่พาลูกเด็ก ๆ เล็ก ๆ ไปที่ร้านที่
ขายของเด็กเล่น อันน่าเล่น ประหลาดมหัศจรรย์น่าเล่น,
แล้วก็แพงเหลือจะแพง เต็มไปทั้งร้านมโหฬารลานตาไปหมด;
พ่อแม่คนไหนที่พาลูกไปที่ร้านขายของเล่นเหล่านั้น แล้วบอก
ให้ลูกรู้ว่า ทั้งหมดนี้^๕เขามีไว้สำหรับทำให้เราโง่งนะลูกเอ๋ย แกจะ
เอาไหม ทั้งหมดนี้^๕ร้านนี้^๕ทุกอย่างที่น่าเล่นนี้^๕ เขามีไว้
สำหรับทำให้เราโง่ ทำให้เราหลง ทำให้เราโง่ในความสนุกสนาน
เอิร์ตอรรอย. พ่อแม่คนไหนทำอย่างนี้บ้าง? มันมีแต่พ่อแม่
ที่จะถามว่า แกจะเอาอันไหน, แกจะเอาอันไหนฉันจะ
ซื้อให้, แกจะเอาอันไหนฉันจะซื้อให้, ให้ลูกเลือกเอา
ที่ที่ดีที่สุด แพงที่สุดอะไรอย่างนี้, เรียกว่ามันไม่ได้ตั้งจุดตั้งต้น
ชนิดที่ว่าจะมองเห็นสิ่งซึ่งมันเป็นโทษ มันเป็นภัย เป็น
อันตราย เป็นความโง่ เป็นความหลง.

ของกินเอร็ดอร่อยก็เหมือนกัน พาไปที่ร้านอาหาร
 ร้านของกินของหวาน ร้านไอศกรีม ร้านอะไรที่จะบอกให้รู้ว่า
 ทั้งหมดนั้นมีไว้หลอกล่อเราให้เราโง่, แล้วก็จะทำอย่างไรกันดี.
 ถ้าจะกินกันบ้างก็ได้ไม่เป็นไร; แต่อย่าไปโง่ อย่าไปหลง
 อย่าไปติดมัน, จะกินบ้างก็ได้ไม่เป็นไร จะซื้อมากินบ้างก็ได้
 ว่ามันอร่อยอย่างไร มันแปลกอย่างไร; แต่ว่าอย่าไปโง่
 อย่าไปหลง อย่าไปติดมัน อย่างนี้จะเป็นการให้การ
 ศึกษาที่จะทำลายความยึดมั่น หลงใหลในความเอร็ดอร่อย
 สนุกสนาน ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งการเห็นแก่ตัว.

ที่นี้ การไม่ได้ใช้ธรรมะมาแก้ปัญหาก็ได้
 เล่ห์เหลี่ยมอุบายต่าง ๆ นานา มาแก้ปัญหาว่อนกันไปหมด
 มันก็แก้ไม่ได้, ไม่ได้ใช้ธรรมะมาเป็นอุบายสำหรับแก้ปัญห.
 อย่างจะแก้ปัญหาทงอาชญากรรมทางอบายมุขนี้ ไม่ได้ใช้
 ธรรมะ, กลับไปใช้เป็นเครื่องมือหาประโยชน์ไปเสียอีก จะ
 หาภาษีจากอบายมุข, มีอบายมุขให้มันมากขึ้น ในประเทศ
 หรือในโลก, อย่างนี้มันก็เพิ่มปัญหาไม่ใช่แก้ปัญห. แต่
 เขาว่าเขาแก้ปัญห, แก้ปัญหาทงเศรษฐกิจ แต่มันเป็น
 การแก้ปัญหาย่างโง่เขลา เอาแต่ความเห็นแก่ตัวหนักขึ้น

ไปอีกมาแก้ปัญหาแห่งความเห็นแก่ตัว มันก็ไม่เคยสำเร็จ
 ประโยชน์; ไม่เอาธรรมะมาแก้ปัญหา มันก็มีปัญหามากขึ้น
 จนกระทั่งว่า ความนิยมในความสุขสนุกสนานเริงร่า
 พุ่มเฟิยในทางวัตถุนั้น ไปเป็นเครื่องบูชา ไปเป็นที่บูชา
 ของคน อุตสาหกรรมอุตสาหกรรมหาเงินมาก ๆ ก็เพื่อซื้อสิ่ง
 พุ่มเฟิย บำรุงบำเรอความสุขสนุกสนานเริงร่าของตน
 ะ ะ ทงนั้น. ขอรักที่จะพูดว่าทุกคน แทบทุกคนจะเป็นอย่างนั้น;
 ยอยากได้เงินเดือนแพง ๆ เพื่อจะมีความเป็นอยู่อย่างพุ่มเฟิย
 อย่างสนุกสนานอย่างจะแข่งกับเทวดาอย่างนั้น, อย่างนี้ก็เรียก
 ว่ามันบูชาวัตถุนิยม. วัตถุนิยมกำลังครองโลก คือครอง
 จิตใจของมนุษย์, จิตใจของมนุษย์ก็ต่ำ ๆ ต่ำลงไปตามวัตถุ
 ที่มันกด จิตใจมันก็ไม่สูง; เมื่อจิตใจไม่สูงมันก็ไม่เป็น
 มนุษย์ มันก็เป็นได้แต่เพียงคน ดังที่กล่าวแล้ว.

ทำไมมันจึงเป็นกันอย่างนี้ อย่างน่าสมเพชกันอย่างนี้?
 ขอบอกว่า มันไม่มีความรู้ เพื่อจะควบคุมสัญชาตญาณ
 พื้นฐาน; ถ้าฟังแปลกหูไปบ้าง ก็ขอให้สนใจคิดนึก
 เพราะไม่มีความรู้ในการที่จะควบคุมสัญชาตญาณพื้นฐานของ
 คนนั่นเอง.

คำว่า สัญชาตญาณพื้นฐานก็คือความรู้สึกที่มัน
 เกิดขึ้นมาเองในสิ่งที่มีชีวิต, บรรดาสิ่งที่มีชีวิตแล้วก็จะ
 ต้องมีสัญชาตญาณ แล้วก็เป็นพื้นฐาน สำหรับเป็นที่ตั้งแห่ง
 ชีวิตที่เรียกกันว่า instinct หรืออะไรก็แล้วแต่. ขอให้ไป
 ศึกษาเรื่องนั้น ว่ามันมีสัญชาตญาณแม่บทพื้นฐานว่า
 มีตัวเรา มีตัวตน มีตัวเรา สำหรับจะยึดถือเป็นศูนย์กลางของ
 ชีวิต, แล้วก็จะได้นอมชีวิต, จะต้องหาอาหารให้มัน, จะต้อง
 สืบพันธุ์ไว้, จะต้องต่อสู้ ป้องกัน ถ้าสู้ไม่ได้ก็วิ่งหนี เพื่อความ
 มีตัวตน, มีตัวตนอยู่เท่านั้น.

นี่ ความรู้สึกเพียงว่ามีตัวตน มีตัวตนเท่านั้น
 เป็นสัญชาตญาณพื้นฐาน; ถ้าไม่มีชีวิตมันตาย มันตาย
 หหมดแหละ มันต้องมีสัญชาตญาณพื้นฐานว่ามีตัวตน แล้วก็
 มีสัญชาตญาณลูกน้องออกไป ว่ามันจะต้องหาอาหารมาให้
 ต้องกินอาหาร, ต้องสืบพันธุ์, ต้องต่อสู้, ต้องหนีภัย, ต้อง
 อะไรต่างๆ เพื่อชีวิตมันอยู่ได้. สัญชาตญาณพื้นฐาน
 มันมีแต่ความรู้สึกว่ามีตัวตน แต่ยังไม่เข้มข้นจนถึงกับ
 เห็นแก่ตน, มันมีความรู้สึกว่ามีตัวตนกลาง ๆ สำหรับเป็น

หน่วยศูนย์กลาง สำหรับความรู้สึกอื่น ๆ ที่จะแวดล้อมเข้ามา
ให้ตัวตนรอดชีวิตอยู่ได้.

ฉะนั้น ขอให้เห็นใจว่า ชีวิตทั้งหลาย ระดับคนก็ดี
ระดับสัตว์ไตร่จณาก็ดี ระดับต้นไม้ต้นเล็กก็ดี มันมีความ
รู้สึกว่ามีตัวตนเป็นศูนย์กลาง, แล้วมันก็มี ความรู้สึกอื่น ๆ
แวดล้อมเข้ามา ซึ่งเกิดได้เองเหมือนกัน, มันต้องการอาหาร
ต้องการอาหาร ต้องกินอาหาร ต้องต่อสู้ ต้องหนีภัย ต้อง
อะไรต่างๆ มีรายละเอียดอยู่ในเรื่องราวเกี่ยวกับสัญชาตญาณ
หาศึกษาได้อย่างกว้างขวางออกไป. ในที่นี้ไม่ต้องการเรียน
เรื่องนั้นโดยละเอียดออก เพราะว่าให้รู้แต่เพียงว่า มันมี
สัญชาตญาณพื้นฐานว่ามีตัวตน แล้วมันควบคุมไว้
ไม่ได้.

สัญชาตญาณพื้นฐานนี้มันขยายตัวออกไป จน
กลายเป็นกิเลสคือความเห็นแก่ตน, สัญชาตญาณพื้นฐาน
ความรู้สึกชีวิตได้นี้ มันกลายเป็นความเห็นแก่ตน. นี่ถึง
ตอนที่ผิดแล้ว ตอนที่ลำบากแล้ว; ถ้าอบรมกันอย่าง
ถูกต้อง สัญชาตญาณพื้นฐานว่ามีตัวตนนั้น มันก็มา

ในทางเป็นโพธิ, เป็นโพธิ คือความรู้หรือสติปัญญา ไม่ใช่
 ความเห็นแก่ตน. มันมีทางแยกออกสองข้าง : ทางหนึ่ง
 ไปเป็นความเห็นแก่ตน เป็นกิเลสตัณหาสารพัด, ทางหนึ่ง
 ออกไปเป็นโพธิคือความรู้แจ้งตัวตนอย่างถูกต้องว่าเป็นอย่างไร
 แล้วก็ให้เห็นแก่ตัวตน, เห็นแก่ธรรมชาติ ความถูกต้องเป็น
 อย่างไม่, อย่างนี้เราเรียกว่าโพธิ; ข้างนี้เป็นโพธิ, ข้างนี้
 เป็นกิเลส ตรงกันข้ามเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน.

ต้องมีธรรมะมากพอจึงจะแก้ปัญหาคได้.

ที่นี้ดูตามความเป็นจริง ว่า สัตว์ชาติญาณนั้นมัน
 ไม่มีอะไรที่จะควบคุมมาแต่ในท้อง; เด็ก ๆ อยู่ในท้อง
 ไม่มีความรู้อะไรเลย, ผิดถูกชั่วดีอะไรไม่รู้เลย พอคลอดออกมา
 มาจากท้องแม่ ระบบประสาทต่าง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก
 ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นี้ก็เริ่มทำงาน, เริ่มทำงานมันก็
 สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ถ้าอร่อยก็ถูกใจ, ถ้าไม่อร่อยก็โกรธเคือง;
 มันก็เกิดเป็นสองทางขึ้นมา คือทางความรักความพอใจ
 และทางความเกลียดชังความไม่พอใจ.

เมื่อมีความพอใจๆ ก็เกิดรู้สึกเป็นตัวกู ตัวกู
 ผู้พอใจ ตัวกูผู้พอใจ อยากจะได้มามากขึ้น อยากจะสะสมไว้
 อยากจะหาเอามาทุกอย่างโดยวิธีต่างๆ เป็นความเห็นแก่ตัว
 เป็นกิเลส. ส่วนที่จะรู้ว่า โอ มันอย่างนี้เอง มันต้องมี
 ความถูกต้อง มีความยุติธรรมเป็นโพธิ์นั้น มันไม่มีโอกาส
 มันไม่มีใครสอน; เพราะพอกลอดออกมาจากท้องแม่ มัน
 ก็มีแต่ खेल เล่นของกินของอร่อยบำรุงบำเรอ. คนเลี้ยงดู
 รอบๆ ข้างก็คอยแต่จะบอกว่านี่ของลูก นี่ของแก อะไรก็
 ของแก, พ่อของแก แม่ของแก บ้านเรือนของแก อร่อยของ
 แก ตุ๊กตาของแก อะไรๆ ก็เป็นของตนๆ. เด็กนั้นก็อด
 เอาไว้ซึ่งความรู้สึกที่เห็นแก่ตนเพิ่มขึ้น—เพิ่มขึ้น, กว่าจะ
 เติบโตเป็นผู้ใหญ่รู้สึกผิดชอบชั่วดี มันก็เต็มอัดอยู่ด้วย
 ความเห็นแก่ตน มันจึงเก๊ยาก, จึงต้องมีธรรมะมากอย่าง
 เพียงพอ ที่เดียว ถึงจะแก้ความเห็นแก่ตนเหล่านั้นได้.

นี่ปัญหาความยากลำบาก มันอยู่ที่ตรงนี้ คือว่า
 สัญชาตญาณที่ติดมาแต่กำเนิดนั้น พอกลอดมาจากท้องแม่
 มันก็ถูกแวดล้อมไปแต่ในทางที่จะให้เห็นแก่ตน คือให้
 เกิดกิเลส เกิดเป็นกิเลสขึ้นมา; ส่วนที่จะให้เป็นโพธิ์ๆ

รู้อะไรทั้ง ทุกข์ อนาคต เช่นนี้เองตามธรรมชาติ, อย่าเห็น
แก่ตนจนทำผิดนั้นมันไม่มี, ไม่มีโอกาส; มันต้องปล่อย
ให้คน ๆ นั้นทำผิดมาก ๆ จนมีชีวิตเดือดร้อน ๆ ๆ เป็นทุกข์
มากเข้า ๆ เขาจึงสำนึกบาป คิดจะกลับตัวเวลามันก็มากแล้ว
มันก็ยาก. ความเห็นแก่ตัวมันหนาแน่นเสียแล้ว ก็ยาก
ที่จะทำลาย, เราจึงต้องมีธรรมะมากที่จะมาแก้ไขความ
เห็นแก่ตัว.

นี่คือ ปัญหาเฉพาะหน้าของเราทุกคน ที่จะต้อง
ควบคุมแก้ไขความเห็นแก่ตัว ที่สะสมไว้มากมาย ตั้งแต่
แรกเกิดมาจากท้องแม่จนบัดนี้และต่อไป; ส่วนที่ส่งเสริม
ความเห็นแก่ตัวมันมาก มันจึงยาก จะต้องหาธรรมะให้
มากพอจนจึงจะระงับความเห็นแก่ตัวนั้นได้.

นี่เราลองคิดว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามา ทางตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ นี่มันมี แต่จะเข้ามาเพิ่มความเห็นแก่ตัว ให้แก่
คนธรรมดา เขาจึงมีกิเลสมากขึ้น, มีกิเลสมากขึ้น, ไม่มา
เป็นโพธิ์ให้รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า นี่มันสิ่งอย่างนี้ตามธรรมชาติ
มันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ยึดถือว่าตัวตนไม่ได้ ไม่มีใครสอน,

มันถูกลงโทษให้เกิดความทุกข์เพราะยึดมันเป็นตัวกูเป็นของกู พอเห็นแก่ตัวแล้วก็เป็นทุกข์ แม้ไม่มีใครมาทำอะไรกับนอนไม่หลับ, นี่จึงนำไปสู่โรคทางจิตทางประสาท; ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็เบียดเบียนผู้อื่น นี่เรียกว่าปัญหาที่เลวร้ายของความเห็นแก่ตัว.

ฉะนั้นขอให้เรามีธรรมะให้มากพอ มากขึ้น ๆ ๆ เพื่อจะควบคุมความเห็นแก่ตัว อย่าให้มันมากขึ้น แต่ให้มันลดลง, แต่ให้มันลดลง เราจึงต้องมีแผนการ คือธรรมะ, เรียกว่าแผนการ ที่จะควบคุมความเห็นแก่ตัวด้วย, แล้วจะให้มันลดลง ๆ ด้วย.

ข้อนี้มันก็เป็นตามธรรมชาติ; ถ้าว่าความเห็นแก่ตัวมันเกิดขึ้น แล้วเราทำไปตามความเห็นแก่ตัว มันก็เพิ่มความเห็นแก่ตัวมากขึ้น; แต่ตรงกันข้ามถ้าความเห็นแก่ตัวมันเกิดขึ้น เราควบคุมไว้ได้ เรากำจัดเสียได้ ความเห็นแก่ตัวมันก็ลดลง ๆ, เรียกว่าในจิตใจในพื้นฐานแห่งจิตใจในสันดาน มันจะเพิ่มความเห็นแก่ตัวก็ได้มันจะลดลงก็ได้. มันมีหลักอยู่ว่า ถ้าเราควบคุมความเห็นแก่ตัวไว้ได้ที่หนึ่ง

มันก็ลดความเคยชินที่จะเห็นแก่ตัวลงไปหน่วยหนึ่ง; ถ้าเราปล่อยให้มันเป็นไปตามความเห็นแก่ตัวอีกทีหนึ่ง มันก็เพิ่มขึ้นมาอีกหน่วยหนึ่ง, มันมีแต่เพิ่ม มันไม่ค่อยจะมีลด ถ้าเราปล่อยให้ตามความเห็นแก่ตัว.

ต้องใช้สติสัมปชัญญะ ปัญญา สมาธิให้มาก.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตดูข้อนี้ไว้ว่า ปัญหายุ่งยากมันอยู่ที่ว่า ความรู้สึกทางสัญชาตญาณนั้น มันไม่เป็นกลาง เสียแล้ว, มันเปลี่ยนไปในทางที่จะเป็นกิเลส, เป็นความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ, จะกำจัดความเห็นแก่ตัวกันนี้ได้อย่างไร? ก็อย่างที่ว่า ต้องมีสติสัมปชัญญะ และปัญญาเท่านั้นจะช่วยได้. มีสติคือความระลึกได้ ตามความรู้ที่ได้เรียนมา ว่าความเห็นแก่ตัวเป็นอย่างนั้น, เป็นโทษเป็นอันตรายอย่างนั้น. รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติ ไม่ควรจะไปโง่ไปหลงว่าเป็นตัวเป็นตนของตัวเป็นเห็นแก่ตัว, นี่เป็นปัญญา.

พอมีอะไรเกิดขึ้นในจิตใจ มีอะไรเข้ามากกระทบทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือ

ทางใจ ก็มีสติเพียงพอ, สติเพียงพอที่จะรู้ว่า อ้าว, มันเป็นอย่างนั้นเท่านั้น หรือว่ามันจะทำให้เกิดกิเลส เกิดความรักความโกรธความเกลียดความกลัว ก็มีสติเพียงพอ, ไปชนเอาปัญญาที่ศึกษาไว้มาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น.

ปัญญาก็มาตั้งตัวอยู่ในลักษณะที่เรียกว่าสัมปชัญญะ, สัมปชัญญะ เผชิญหน้ากับเหตุการณ์ ที่จะมาทำให้เกิดกิเลสความเลวร้าย.

นี่ถ้าว่ากำลังใจมันอ่อน, กำลังใจมันอ่อนไปก็มีสมาธิ, สมาธิมาเพิ่มกำลังให้แก่สัมปชัญญะ, สัมปชัญญะก็เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้เหตุการณ์ คือไม่หลงใหลไม่โง่งเงาไปจนเกิดกิเลส, อย่างนั้นมันก็ป้องกันไม่ให้เกิดกิเลส ป้องกันไม่ให้เกิดกิเลสได้ก็รอดตัวไป.

ทำได้อย่างนี้ทุกทีไป เมื่อมีอะไรเข้ามา ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ยอมให้ตกไปฝ่ายผิด คือฝ่ายกิเลส หรือที่เรียกว่าฝ่ายต่ำ เป็นธรรมชาติฝ่ายต่ำ ไม่ให้มันเป็นไป,

ให้มันอยู่ในความถูกต้อง ก็อมาในธรรมชาติฝ่ายสูง ก็จะมี
จิตใจที่ฉลาดรู้ตามที่มันเป็นจริงมากขึ้นทุกที ๆ.

เราดำรงตนอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญา
สมาธิ; ถ้าสติไม่พอ ระลึกระไรได้ไม่ทันทั่วทั้งที่ ก็ฝึก
ให้มันมากเข้า, ปัญญา ถ้ามันไม่มากพอ ก็ศึกษาฝึกฝน
ให้มีมากเข้า สติเอาปัญญามาทัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
เฉพาะหน้า เป็นสัมปชัญญะขึ้นมา ถ้ากำลังใจมันอ่อน จะ
ต้องเอาสมาธิมา, ถ้าสมาธิไม่พอก็ต้องฝึกสมาธิเข้า ก็
แปลว่า ฝึกสติกับสมาธินี้ให้มากพอเข้าไว้ให้มากขึ้น ๆ มัน
ก็จะพอใช้ในการเผชิญหน้า กับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในชีวิต
เรา.

เมื่อมีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจแล้ว จะต้องจัดการให้ถูกต้อง อย่า
ให้เกิดความผิดพลาด เพิ่มความเห็นแก่ตัว ก็ธรรมชาติ
ฝ่ายต่ำ; แต่ให้อยู่ในความถูกต้อง หรือให้มันเป็นไป
ในทางธรรมชาติฝ่ายสูง ว่าควรจะทำอย่างไรให้มีความถูก
ต้อง, อย่าให้มันมีความผิดพลาด.

เข้าใจคำถูกต้องให้ตรง.

ที่สงสัยอยากจะพูดถึงคำถูกต้องนี้สักหน่อย ที่ว่า ความถูกต้องนั้นคืออะไร. เดียวนี้มันก็มีปัญหา ใคร ๆ ก็มีความถูกต้องของตัวเอง ; แต่เขาารู้ไม่ว่าความถูกต้องชนิดนั้นมัน เป็นความถูกต้องของกิเลส ของความไม่รู้, เป็นความถูกต้องของความไม่รู้. มันต้องเป็น ความถูกต้องของความรู้ จึงจะเป็นความถูกต้องที่แท้จริง. นี่ขอให้คิดดูเถอะว่า ความถูกต้อง นั้นมันก็ยังมีความเสียแล้ว ; ยิ่งความถูกต้องทาง logic philosophy แล้วก็บ้าเลย มีเหตุผลอันไม่รู้จากจบจากสิ้น ว่าอย่างนั้นถูกต้อง อย่างนั้นถูกต้อง เกียกันอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด มันก็เลยไม่มีความถูกต้องขึ้นมาได้.

ขอให้ ความถูกต้อง ง่าย ๆ ตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ตามทางศาสนาเถิด ; ถ้าจะเรียกว่า ถูกต้อง ๆ นั้นคือ ไม่เป็นอันตรายแก่ฝ่ายใด และมันมีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, อย่าเอาเหตุผลอย่างอื่นทาง logic ทาง philosophy อะไรมานำมาให้มันสับสนปนเปกันไม่รู้จะเอาอันอย่างไร. เอาทางหลักศาสนาอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้ามันไม่ทำอันตรายหรือเป็น

โทษแก่ฝ่ายใด, และมันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายแล้ว นั่นคือความถูกต้อง, นี่ทางธรรมทางศาสนาหรือทางจริยธรรมเขาถือกันอย่างนี้ ให้มันเกิดความถูกต้อง โดยหลักว่า ไม่ทำอันตรายแก่ฝ่ายใด.

การที่จะตัดสินใจอะไรลงไป ว่าในกรณีนี้ควรทำอย่างไร มันก็มองดูที่ความถูกต้อง ว่ามันไม่เป็นอันตรายแก่ฝ่ายใด, แต่มีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, นี่คือความถูกต้อง; ถ้าผิดจากนั้นแล้วมันก็ไม่มีทางจะยุติ. ความถูกต้องทาง logic ทาง philosophy นั้นมันไม่รู้จักจบ, มันมีเหตุผลที่จะมาแย้งกัน ได้เสมอ จนเขาล้อว่าเหมือนกับทางรถไฟ; ทางรถไฟมีสองราง มีสองรางขนานกันไปไม่มีวันที่จะพบกัน. นี่ทาง philosophy นั้นมันไม่มีทางที่จะพบความจริง, มันจะขนานกันไปอย่างนี้เรื่อยไปไม่รู้จักจบ, เอาทางศีลธรรมทางศาสนากันดีกว่า ถ้ามันไม่ทำอันตรายแก่ฝ่ายใดเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย แล้วก็ถือว่าเป็นความถูกต้อง.

ความเห็นแก่ตัวทำความพินาศแก่โลก.

ความเห็นแก่ตัว เกิดขึ้นแล้วก็ใคร่ครวญดูว่า มันจะมีผลอะไรเกิดขึ้นมา; เพียงแต่อยู่คนเดียวเท่านั้น ไม่

ต้องเกี่ยวข้องกับใคร ความเห็นแก่ตัวก็ทรمانใจ. ความรัก ความหวัง ความต้องการความเห็นแก่ตัว มันก็ทรمانใจ ขบถจิตใจของบุคคลนั้น, อยู่คนเดียวแหละ แม้ว่ามีความเดียว. ถ้ามันมีหลายคน มีสองฝ่ายแล้ว มันก็เอาเปรียบผู้อื่น, ทำอันตรายผู้อื่น แย่งชิงผลประโยชน์ของผู้อื่น ; ความเห็นแก่ตัวมันเลวร้ายอย่างนี้ ฉะนั้นจึงเรียกว่าไม่ถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้ การศึกษา ของโลก มันส่งเสริมความเห็นแก่ตัว เพราะมุ่งแต่จะได้ประโยชน์ที่ตนพอใจ : ระบบเศรษฐกิจในโลก ก็ตั้งรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, มีเศรษฐกิจเพื่อจะเอาประโยชน์มาก ๆ ไปปล้ำล้างประโยชน์ของผู้อื่น กอบโกยผลประโยชน์ของผู้อื่น, เอาเปรียบผู้อื่น, เรียกว่ามันเป็นเศรษฐกิจที่ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว, มีรากฐานมาจากความเห็นแก่ตัว.

การเมือง ก็เหมือนกัน มันมีรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, ปฏิบัติการเมืองเพื่อเห็นแก่ตัว เพื่อเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง; แม้จะสกลปรกอย่างนี้ ก็ยังเรียกว่าการเมืองอยู่นั่นเองเพราะมันไม่มีคำอื่นเรียก ยังคงเรียกว่า

การเมืองอยู่นั่นเอง, การเมืองมันก็เป็นเรื่องของความเห็น
แก่ตัวไปเสียแล้ว.

แม้แต่ การปกครอง มันก็ค่อยๆ เป็นไปในระบบ
ของความเห็นแก่ตัว พรรคการเมืองก็เห็นแก่พรรคยิ่งกว่า
ชาติ; กล้าพูดอย่างนี้ ใครจะคัดค้านก็คัดค้านเถอะ,
พรรคการเมืองทั้งหลายไม่ควรจะมีพรรคการเมืองเพราะเห็น
แก่พรรคของตนยิ่งกว่าเห็นแก่ชาติ; จะไม่เรียกว่าเห็นแก่ตัว
อย่างไร. รัฐบาลก็ต่อสู้เพื่อความอยู่ได้เท่านั้น ก็เป็นรัฐบาล
ที่เห็นแก่ตัว ไม่มีความถูกต้องอะไร, มันก็เลยได้ทะเลาะกัน
ไประหว่างรัฐบาลกับพรรคการเมือง. นี่ความเห็นแก่ตัวมัน
ร้ายกาจอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ ความเห็นแก่ตัวมันกำลังครอบคลุมทั้ง
โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงคราม, สงครามแล้วไม่มีอย่างอื่น
นอกจากความเห็นแก่ตัว. เดี๋ยวนี้เขาเห็นแก่ตัวกันมาก,
มากจนอยากจะครองโลกกันแล้ว, กิดคุบ้างเถอะ ความเห็น
แก่ตัวมันใหญ่ๆ ๆ จนถึงจะคิดครองโลกกันอยู่แล้ว. ฝ่ายซ้าย
ก็ดี ฝ่ายขวา ก็ดี ฝ่ายนายทุน ก็ดี ฝ่ายชนกรรมาชีพ ก็ดี มัน

คิดจะครองโลกกันแล้วทั้งนั้นแหละ, แล้วมันจะพูดกันรู้เรื่องหรือ; มึงก็อยากจะครองโลก, กูก็อยากจะครองโลก แล้วมันจะพูดกันรู้เรื่องที่ไหนล่ะ, ให้เจรจากันจนตายมันก็ไม่อาจจะตกลงกันได้ ถ้าไม่เลิกล้างความเห็นแก่ตัว.

ถ้าไม่เอาเรื่องของศาสนาเข้ามาทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วโลกนี้จะต้องวินาศ, โลกนี้จะต้องวินาศ; โดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติ ถ้าไม่เอาหลักของศาสนาที่ทำลายความเห็นแก่ตัวเข้ามาใช้แล้ว ทำงานไม่สำเร็จดอก; เพราะเป็นการประชุมผู้เห็นแก่ตัว, มาเถียงกันเพื่อรักษาประโยชน์ของตัว มันก็ทำอะไรไม่ได้, มันก็พูดกันไปพักเดียว ๆๆ เหมือนกับจับปูใส่กะตัง จับเท่าไร ๆ มันก็ไม่ได้, มันไม่สามารถจะทำได้ ถ้าไม่เอาหลักที่แท้จริงเข้ามา.

ศาสนาเท่านั้นทำลายความเห็นแก่ตัว.

ศาสนาทุกศาสนาเลย ทุกศาสนาเลย มุ่งหมายจะทำลายความเห็นแก่ตัว เหมือนกันหมดแหละ, ให้รักผู้อื่น แล้วไม่เห็นแก่ตัว นี่เป็นใจความสำคัญที่ทุกศาสนา

เหมือนกัน; แม้ว่าในแง่อื่นจะต่างกันบ้างก็ไม่ใช่ไร, วิธีที่จะทำลายความเห็นแก่ตัวมันจะต่างกันบ้างก็ไม่ใช่ไร แต่ว่าความมุ่งหมายมันเหมือนกันหมด คือมุ่งหมายจะทำลายความเห็นแก่ตัว. ฉะนั้นเราก็ใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง ที่เหมาะแก่เรา หรือแก่คณะของเรา ประเทศของเรา ทำลายความเห็นแก่ตัวให้ลดลงไปๆ; เมื่อทุกประเทศมันบรรเทาความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็จะพุดกันรู้เรื่อง.

เดี๋ยวนี้มันมีแต่จะหลอกลวงกันทั้งนั้น ที่เรียกว่าทำสัมพันธไมตรีอะไรกันบ้าง ก็เพื่อหาโอกาสหาประโยชน์ให้แก่ตัว ไม่ใช่สนใจใจจริงที่จะรักผู้อื่น, ที่เรียกว่าสัมพันธไมตรี คือหาโอกาสที่จะหลอกลวงผู้อื่น เพื่อจะได้ประโยชน์ของตัว แล้วก็ใช้ประโยชน์เพื่อความเห็นแก่ตัว ในโลกนี้จึงไม่มีสันติภาพ; เราจึงมีหัวข้อว่า สันติภาพของมนุษย์มันมีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นธรรมชาติสำคัญที่สุดเป็นหัวใจของทุกศาสนา.

แม้ว่าบางศาสนาจะถูกกล่าวหาว่าดูร้าย ก็ยังสอนเรื่องความรักผู้อื่น หรือความไม่เห็นแก่ตัว; มันอยู่ที่สาวก

ในศาสนานั้น ๆ ไม่ปฏิบัติตามต่างหาก มันเลยเสียชื่อ, เสียชื่อของศาสนานั้น ๆ ที่มารบกัันเองฆ่าฟันกันเอง, คนไม่เชื่อตามศาสนาของตัว ที่ล้วนแต่สอนให้ไม่เห็นแก่ตัว. ฉะนั้นเราอาศัยศาสนาเป็นหลักได้ เป็นที่พึ่งได้ เพราะว่าทุกศาสนาจะสอนความไม่เห็นแก่ตัว, ต้องการให้ทุกคนไม่เห็นแก่ตัว เพื่อควบคุมสัญชาตญาณกลางๆ ไว้ อย่าให้ไปในทางความเห็นแก่ตัว, แต่ให้ไปในฝ่ายตรงกันข้าม คือฝ่ายโพธิ์ ๆ.

ถ้าท่านรู้จักกิเลสดี แล้วก็จะรู้เถิดว่าที่ตรงกันข้ามกิเลส^๕นั้นเราเรียกว่าโพธิ์; ฝ่าย^๕นี้เป็นโพธิ์, ฝ่าย^๕นี้เป็นกิเลส; ยังลำบากที่จะรู้จักโพธิ์ ก็ขอให้รู้จักกิเลสก่อน, ครั้นรู้จักกิเลสพอแล้ว ก็รู้ว่าตรงกันข้าม^๕นั้นแหละคือโพธิ์. ถ้ากิเลส^๕มันก็เห็นแก่ตัว ก็ทำไปตามความเห็นแก่ตัว, ถ้าโพธิ์^๕มันก็เห็นแก่ธรรมะ เห็นแก่ธรรมะ ไม่เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ธรรมะ คือความถูกต้อง, แล้วก็นำไปตามความเห็นแก่ความถูกต้อง จึงมีความถูกต้อง, ถูกต้องคือไม่เกิดโทษแก่ฝ่ายใดมีแต่ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ซึ่งตามคำสอนในหลักพระศาสนา^๕ก็เป็นอย่าง^๕นี้.

ศาสนาคริสต์มีสัญลักษณ์เป็นไม้กางเขน เรา
บอกเพื่อนๆ ที่เป็นคริสเตียนว่า นั่นแหละคือพุทธศาสนาไว้,
ไม้กางเขนคือพุทธศาสนา คือตัว I ยืนอยู่แล้วก็ตัดมันเสีย,
cutting of the I คือศาสนาของคุณ นั่นคือพุทธศาสนา. เมื่อ
ตัดตัวตนหรือความเห็นแก่ตนเสียแล้ว มันก็ไม่เห็นแก่
ตัว ก็รักผู้อื่น ซึ่งพระเยซูเน้นมากที่สุด รักผู้อื่นๆ, แล้ว
ทางลึกซึ้งที่จะไม่เห็นแก่ตัวนั้น คืออย่าไปหลงในความ
เอร็ดอร่อย, อย่าไปหลงในที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น.
คำสอนของพระเจ้าเอง, พระเจ้าเองสอนอาคมกับอีฟ, พระเจ้า
สอนเอง ไม่ใช่คนอื่นสอน ว่าอย่ากินผลไม้ที่ทำให้รู้จัก
รู้จักชั่ว แล้วจะตายนะ ถ้ากินผลไม้ที่ทำให้รู้จักดีรู้จักชั่วแล้ว
ก็จะตายนะ. นี่พระเจ้าสอนเอง แล้วไม่ค่อยมีใครฟัง
ไปฟังคำสอนของคนชั้นหลังๆ.

ถ้าไม่รักดีรักชั่ว ไม่ยึดดียึดชั่ว แล้วมันก็ไม่
เห็นแก่ตัว, มันเป็นกลาง มันอยู่ในความถูกต้อง, มันก็
ไม่เป็นทุกข์ทรมานมันก็ไม่ตาย. รักดีก็เห็นแก่ตัวไป
อย่างหนึ่ง, รักชั่วก็เห็นแก่ตัวไปอย่างหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายแหละ
ถ้าคุณหลงใน positive คุณก็บ้าชนิดหนึ่ง, คุณหลงใน negative

คุณก็บ้ำชนิตหนึ่ง. ถ้าคุณไม่หลงทั้งสองฝ่ายนี้ เรียกว่า
คุณ ไม่หลงในชั่วในดี แล้วก็ไม่มีทางที่จะเห็นแก่ตัว;
ถ้ามีตัวแล้วมันก็เห็นแก่ตัว บ้ำดีมันเป็นเท่าไร, ที่ว่ากันว่า
บ้ำดีนั้นนะ มันยิ่งกว่าบ้ำธรรมดา; บ้ำช้วนนั้นมันก็ไม่ไหว
อยู่แล้ว แต่บ้ำดีมันก็ไม่ไหวเหมือนกัน; ฉะนั้น ไม่บ้ำ
ทั้งสองอย่างนั้นแหละคือความรอด.

นี่พระเจ้าบอกเอง บอกแท้ ๆ บอกตรง ๆ ยังไม่ค่อย
มีใครเชื่อ, ไม่ตีความกันอย่างนี้; ไปสนใจคำพูดคนชั้น
หลัง ๆ ก็ไม่แปลกไปจากนี้ แต่ก็ไม่ตรง ไม่หนักไม่จริงกว่า
ที่พระเจ้าบอกเอง, ว่าอย่า attach ที่ดีและที่ชั่ว, ไปกินผลไม้
ที่ทำให้รู้ชั่ว คือโง่หลงไปยึดว่าดีว่าชั่ว, อยู่อย่างไม่ต้อง
มีดีมีชั่ว มีแต่ความถูกต้องก็แล้วกัน ก็ไม่ต้องตาย คือ
มันไม่เห็นแก่ตัว.

คนบ้ำดีก็เห็นแก่ตัวจัดไปตามคนบ้ำดี, คนบ้ำ
ชวก็เห็นแก่ตัวจัดไปตามคนบ้ำชว. เราอย่าบ้ำ คืออย่า
ปล่อยให้เป็นกิเลส ที่ยึดมันถือมันหมายมั่นทางจิตใจนี้ เรียกว่า
มัน บ้ำ คือความยึดมันถือมันหรืออุปาทาน, ในพระพุทธ-

ศาสนาเรียกว่าอุปาทาน ยึดมันถือมันเอาด้วยความโง่; แต่
ถ้ารับเอามาพอดีด้วยสติปัญญา ไม่เรียกว่ายึดมันถือมัน
ก็เรียกว่าสมาทาน มันก็มีประโยชน์. ฉะนั้น จะมีอะไร
ถือไว้เป็นหลัก ก็ถือด้วยความมีสติปัญญา เรียกว่าสมาทาน;
อย่ายึดมันถือมันด้วยอุปาทาน ซึ่งเป็นความมืด.

ความเห็นแก่ตัวนั้น มันยึดมันถือมันด้วย
อุปาทานเห็นแก่ตัวกู เห็นแก่ของกู ความรู้สึกที่เป็น
ตัวเฉยๆ สำหรับจะมีชีวิตนั้นมันผิดเสียแล้ว มันเลยออกไป
เป็นความเห็นแก่ตัวกู—ของกู มันก็เป็นเหตุให้ไม่รักผู้อื่น,
สามารถที่จะทำลายผู้อื่น เพื่อเอาประโยชน์ของผู้อื่น
มาเป็นของตัวเอง.

ความรู้ในข้อนี้ไม่เอามาเรียน ไม่เอามาสอนในการ
ศึกษา สอนแต่หนังสือกับวิชาชีพ; อาตมาจึงกล่าวว่า
มันเป็นการศึกษาหมาทางตัวมัน แล้วมันเป็นกันทั้งโลก,
ประเทศไทยน้อยๆ นี่เป็นสุนัขตามกัน. ไปเอาการศึกษาของ
ประเทศที่ใหญ่กว่ามาศึกษา เป็นหมาตามกัน มันก็ต้องพลอย
ตัดหางตามเขาไป.

เรื่องสุนัขหางด้วน เมื่อเด็กๆ เคยอ่านในนิทานอีสป :
หมาตัวหนึ่งมันติดกับทางขาด ก็เหียวบอกหมาตัวอื่นว่าทาง
ด่วนดี ดีกว่าหางยาว, ช่วยตัดกันเถอะ ก็มีหมาโง่ๆ ช่วยกัน
ตัดหาง. นี่ตัวเล็กๆ มันก็ต้องตามตัวใหญ่ๆ ถ้าประเทศ
ใหญ่ๆ มันมีการศึกษาหมาหางด้วน, ประเทศเล็กๆ มันก็มี
การศึกษาหมาหางด้วน. คุณอย่าพอใจกันนะ พยายามจะ
ต่อหางสุนัขบ้าง; ถ้ามาสวนโมกข์ก็มาหาวิธีต่อหางสุนัข
คือต่อหางการศึกษาที่มันด้วนอยู่ให้มันเต็ม คือรู้เรื่อง
ความไม่เห็นแก่ตัว, ไม่เห็นแก่ตัว เป็นรากฐานแห่ง
สันติภาพของมนุษย์.

จะพูดถึงอันสงส์ของความไม่เห็นแก่ตัว ประโยชน์
ของความไม่เห็นแก่ตัวมีมาก, พอเราเห็นแก่ตัวมันก็มี
ความหนัก : อะไรๆ ก็เป็นของตัว, ชีวิตก็เป็นของตัว ตัว
ก็เป็นของตัว, อะไรๆ ก็เป็นของตัว มีเงินทองข้าวของ
เกียรติยศชื่อเสียงก็เป็นของตัว มันก็เป็นของหนัก, เรียกว่า
เป็นภาระหนักของชีวิต, เป็น burden of life ข้นมาเลย
อะไรๆ มันอยู่บนหัวหมด. สังเกตดูให้ดี เรามีเงินนะ มีเงิน
มาก ถ้าเรายึดมันถือมันเงินมันมาอยู่บนหัวเรา; แม้ไป

ฝากไว้ที่ในธนาคาร แต่มันก็มาอยู่บนหัวเรา แล้วมันหนัก
เท่าไร, ถ้ามีเงินหลายล้านจะหนักเท่าไร. ถ้าเราไม่ยึดมัน
ถือมัน เงินมันอยู่ใต้ฝ่าเท้าเรา, เงินทองทรัพย์สินสมบัติข้าวของ
เกียรตินยศชื่อเสียง, บุตรภรรยาสามีอะไรก็ตามใจ ถ้ายึดมัน
ถือมันโง่แล้ว มันมาอยู่บนหัวเรา. ถ้าไม่ยึดมันถือมัน
แล้วมันอยู่ใต้ฝ่าเท้าเรา; อันไหนมันหนัก อันไหนมันเบา
ก็ลองกิดูเอง.

ฉะนั้น ผู้ที่เห็นแก่ตัวมันจึงนอนไม่หลับ ไม่ต้อง
มีใครมาเกี่ยวข้อง ลำพังตัวมันเองมันก็นอนหลับยากแล้ว
แหละ, แล้วมันก็ได้เป็นโรคประสาทเพราะเหตุนี้. ที่นี้ถ้า
มัน ไปเกี่ยวข้องกับคนอื่นเข้า มันก็เอาเปรียบคนอื่นทันที,
ผู้เห็นแก่ตัวมัน เอาเปรียบคนอื่นทันที. ฉะนั้น ขอให้เรา
เห็นโทษอันเลวร้ายของความเห็นแก่ตัว.

คำสอนที่ให้รักผู้อื่นนั้นมันถูกต้องที่สุดแล้ว, แต่
เราจะสอนให้ลึกไปกว่านั้น เราบอกมูลเหตุของมันที่เรา
ไม่รักผู้อื่นนั้นเพราะเราเห็นแก่ตัว, แล้วจงมาดูความเห็น
แก่ตัวนี้ให้เข้าใจ รู้ว่ามันเลวร้ายที่สุด ยิ่งกว่าซาตาน,

ยิ่งกว่าพญามารยิ่งกว่าอะไร จะต้องทำลายความเห็นแก่ตัวนั้นเสียให้ได้.

มูลเหตุแห่งความเห็นแก่ตัว.

ก็ต่อไป ความเห็นแก่ตัวนี้มันมาจากความโง่, ความโง่ที่มันค่อยสะสมขึ้นมาตั้งแต่แรกเกิดมาจากท้องแม่ ยิ่งรักดีเกลียดชั่ว, รักดีเกลียดชั่ว รักดีเกลียดชั่ว, แต่โดยมากมันรักดีเพื่อจะเป็นตัวของตัว; มันไม่ได้เกลียดชั่วเพื่อจะไม่ทำชั่ว แต่มันเอามาสำหรับโกรธ. ถ้าได้อย่างใจมันก็รัก ไม่ได้อย่างใจมันก็โกรธ, มันก็มีแต่รักกับโกรธ รักกับโกรธ ฉะนั้น เราจึงเต็มไปด้วยอาการเหล่านี้ เป็นเครื่องวัดว่าถูกต้องหรือยัง.

มีคำพูดไม่กี่คำ ช่วยจำไว้ด้วยว่า ความรัก อย่างหนึ่ง ความโกรธ อย่างหนึ่ง ความเกลียด อย่างหนึ่ง ความกลัว อย่างหนึ่ง ความวิตกกังวล อย่างหนึ่ง ความอาลยอาวรณ์ อย่างหนึ่ง ความอิจฉาริษยาอย่างหนึ่ง ความหวง ความชิงเหล่านั้ เป็นเครื่องวัดที่ดี มีมากเท่าไรก็มีความเป็นมนุษย์น้อยเท่านั้น จนกระทั่งไม่เป็นมนุษย์.

ชีวิตนี้มันถูกรบกวนด้วยความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวง นี่เป็นเครื่องวัดที่ดีที่สุด, อย่าวัดด้วยวิธี philosophy logic อะไรเลย. วัดด้วยความรู้สึกจริงๆ ในใจ ปรากฏอยู่แก่ใจอย่างนี้ มีความรักก็บ้าไปอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็น, จะมีจะทำอะไรก็ได้ ไม่ต้องหลงรักให้มันบ้า, มีความโกรธมันก็บ้าไปอย่างหนึ่ง, ไม่ต้องโกรธ จะทำอะไรก็ทำ ทำโดยไม่ต้องโกรธ ไม่ต้องเกลียด เกลียดให้มันเหนื่อยทำไม, จะไปกลัวทำไม มันเช่นนั้นเอง จะต้องไปกลัวทำไม, จะต้องไปวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ให้นอนไม่หลับทำไม, จะต้องไปอิจฉาริษยาทำไม ให้มันตึกกันพร้อมๆ ไปทั่วโลกไม่ดีกว่าหรือ พออิจฉาริษยา คนนั้นมันก็ถูกไฟเผาจิตใจ, พออิจฉาริษยาคนนั้นจะได้รับโทษมีไฟเผาจิตใจ คนที่ถูกอิจฉาริษยายังไม่รู้เรื่องเลย ยังนอนหลับไม่รู้เลย; แต่คนที่อิจฉาริษยาเขานี้ร้อนเป็นไฟอยู่ในใจแล้ว. นั่นคือนั่นว่า ความเห็นแก่ตัวนั้นมันเผาตัวเองก่อน อย่างนี้; นี่ขอให้เรารู้จักสิ่งเหล่านี้ เราจะบรรเทาตกลงซึ่งความเห็นแก่ตัว โดยพิจารณาศึกษาให้

เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนว่า ความเห็นแก่ตัวมันเลวร้ายอย่างนั้น
เป็นศัตรูของมนุษย์, เป็นศัตรูของสันติภาพ.

แต่แล้วมันก็มีปัญหา, มีปัญหาที่ว่าเราอยู่ในโลกนี้
มันมีแต่สิ่งที่ยั่วให้เห็นแก่ตัว. ขอได้สนใจข้อนี้สักหน่อย
ว่า เรากำลังอยู่ในโลกที่มีความลำบากที่สุด ที่จะทำลาย
ความเห็นแก่ตัว; แม้ว่าศาสนาทุกศาสนาจะสอนให้ละ
ความเห็นแก่ตัว มันก็ยากลำบากที่สุด ที่คนอยู่ในโลกสมัยนี้จะ
ละความเห็นแก่ตัว, มันยากลำบากยิ่งกว่าคนในสมัยพระพุทธ-
เจ้า ในสมัยพระเยซู ในสมัยพระโมฮัมหมัด หรือ สมัย
โบราณโน้น. อย่างนั้นมันไม่สู้ยาก เพราะ สิ่งยั่วให้
เห็นแก่ตัวมันมีน้อย, แต่มันก็มี มันก็มีพอที่จะเห็นแก่ตัว
ได้เหมือนกัน. เดียวนี้อะไร ๆ มันก็ส่งเสริมกันแต่ใน
ทางที่จะมีเงิน มีอำนาจมีวาสนา มีกำลัง มีความเฉลียว
ฉลาดในการที่จะกอบโกยประโยชน์ผู้อื่นเอามาเป็นของ
ตัว.

ข้อที่เราเจริญ ๆ นั้นแหละ ขอให้ระวังให้ดี ว่าความ
เจริญนั้นมันขึ้นอยู่กับความเห็นแก่ตัว, สร้างความเจริญ

้วยความเห็นแก่ตัว. โลกเจริญเพราะความเห็นแก่ตัว
 ของมนุษย์ มันอยากจะกินอร่อยยิ่งขึ้นไป, มันอยากจะแต่ง
 เนื้อแต่งตัวให้สวยยิ่งขึ้นไป, มันอยากจะมีบ้านเรือนให้วิเศษ
 ยิ่งขึ้นไป อะไรอย่างนั้นมันเป็นเหตุให้ติดความเจริญ ให้ความ
 เจริญมากขึ้น ความเจริญมากขึ้น มันเป็นความเจริญทาง
 วัตถุ. มันกลับสวนทางกับความต้องการของพระเจ้า ที่
 จะอยู่อย่างสันโดษ คือพอดี ๆ ๆ. หลักศาสนาต้องการให้
 อยู่ให้พอดี ไม่มากไม่น้อย ไม่สูงไม่ต่ำ ให้พอดี แต่เดี๋ยวนี้
 เราต้องการความเอร็ดอร่อยที่มากยิ่งขึ้นไป.

สมัยนี้เรามีไฟฟ้าใช้กัน, มีไฟฟ้าใช้สะดวกสบาย ;
 แต่โลกนี้กลับมืด มืดยิ่งกว่าสมัยที่ไม่มีไฟฟ้าใช้. ถ้า
 ท่านทั้งหลายไม่เข้าใจ อาตมาก็จะไปคนเดียว บอกว่าสมัยที่มี
 ไฟฟ้าใช้นี้ โลกมันมืดกว่าสมัยที่ไม่มีไฟฟ้าใช้, ว่าโลกในสมัย
 ที่มีน้ำแข็งกิน ; นี่มันร้อนกว่าโลกสมัยที่ไม่มีน้ำแข็ง
 กิน. ไปดูเอาเองในทางจิตใจ ว่าเมื่อมีไฟฟ้าใช้แล้วมัน
 หลอกให้ใช้อะไร ให้เล่นอะไร ให้สนุกสนานอะไร, มันก็ยัง
 มืดโง่ไปกว่าที่ไม่มีไฟฟ้าใช้.

เราไม่มีน้ำแข็งกิน, แต่เรามีความถูกต้องทางจิตใจ
 เราก็เย็นสบายกว่าผู้ที่มันมีน้ำแข็งกิน. ^๕เดี๋ยวนี้ ^๕เพียงแต่
 เรื่องไฟฟ้า กับ เรื่องน้ำแข็ง สองอย่างนั้นมันก็ ทำให้หมด
 ความสงบ หมดความสงบสุข, มีวิกฤตการณ์แทน มีวิทยุ
 มีดีโอ มีรถยนต์มีอะไรต่างๆ หาเงินจนตายก็ไม่พอ
 แก่ความต้องการ. คนเหล่านั้นหาเงินเดือนมาก ๆ จนตาย
 มันก็ยัง^๕ไม่พอจะซื้อของเต็มตามความที่มันต้องการ เพราะมัน
 ต้องการมากกว่า^๕นั้นเสมอ.

ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้ว่าภูเขาจะเป็นทองคำ
 คำ^๕ทั้งลูก, ภูเขาทั้งภูเขาเป็นทองคำ ภูเขาสักสองลูกเป็นทองคำ
 หมด ก็ไม่พอแก่ความต้องการของคน ๆ เดียว, แล้วคนมันก็
 ลานเป็นร้อย ๆ ลานคน ให้ภูเขาเป็นทองคำสักสองลูกก็ไม่
 พอแก่ความต้องการของคนเพียงคนเดียว. ^๕เดี๋ยวนี้ คนมัน
 ต้องการชนิดที่ไม่รู้จักจบ อย่าง^๕นี้; แล้วความต้องการ
 อย่างไม่รู้จักจบอย่าง^๕นี้ มัน ขวนขวายคิดนึกแต่เรื่อง
 อย่าง^๕นี้ มันจึงเจริญ เจริญ ๆ มีอะไรออกมาแต่เรื่องอย่าง^๕นี้.

คือเจริญกันแต่ในเรื่องทางวัตถุ, และไม่เจริญในทางฝ่ายจิตใจ เพราะมันตรงกันข้าม.

ความเจริญในทางวัตถุ ต้องอาศัยกิเลสต้องอาศัยความเห็นแก่ตัว ต้องอาศัยความโง่กันที่สุดในที่สุด มาทำให้หลงให้หลง แล้วอยาก แล้วอยาก แล้วอยาก แล้วค้น แล้วค้น แล้วประิษฐ แล้วประิษฐ มันก็ออกมามากมาย, ล้วนแต่สร้างปัญหาทั้งนั้น. พูดย่อยๆ ก็ต้องพูดว่า ยิ่งเจริญนั้นแหละยิ่งยุ่ง, ยิ่งเจริญนั้นแหละยิ่งยุ่ง, ไม่ต้องเจริญอยู่พอทีๆ นั้นแหละสงบ, ยิ่งเจริญยิ่งยุ่ง. นี่มันก็เป็นเรื่องที่น่าจะกิดแหละ; แต่เราก็ชอบความเจริญ บูชาความเจริญ ไปศึกษาความเจริญ เอามาพัฒนาให้เป็นความเจริญ. เมื่อสำรวจดูแล้ว สิ่งพัฒนาขึ้นมาอันนี้เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเสีย ๙๐%, การพัฒนาที่พัฒนาอยู่ขึ้น เป็นความไม่จำเป็นเสีย ๙๐% จะจำเป็นได้ก็เพียงสัก ๑๐% แล้วโลกนี้มันจะไม่ยุ่งอย่างไร, มันยุ่งจนเป็นบ้า มันยุ่งจนเกิดปัญหาเพิ่มขึ้น.

ถ้าเราอยู่กันง่าย ๆ, อยู่กันง่าย ๆ อย่างสมัยโบราณนั้น ปัญหาไม่มีมากอย่างนี้, แล้ว อยู่กันอย่างเป็นกลุ่มน้อย ๆ

เป็นหมู่บ้านน้อยๆ, อยู่ด้วยกันอย่างมหานคร มันก็จะมี
 ความสงบมากกว่านี้. เหมือนมหาตมคานธีเคยพูด อยู่กัน
 อย่าง village น้อยๆ นี้ อยู่ด้วยกันอย่างมหานคร มันก็จะมี
 ความยุ่งยากลำบากน้อย, มันปกครองกันง่าย มันดูแลกันทั่ว
 ถึง, แต่ที่ดีที่สุด คือมันรักกันได้ มันรักกันได้ มันไม่แข่งขัน
 กันมาก จนเกลียดกันไปหมด, จนไม่มีใครรักใคร มีแต่รัก
 ทั่วๆ คนเดียวทำเดียว.

นี่ สัญชาตญาณที่เป็นตัวตนกลางๆ เพียงมี
 ชีวิตอยู่ได้ มันขยายเป็นความโง่ เป็นความเห็นแก่ตัว
 เห็นแก่ตน, มันไม่เป็นมีตัวตนเฉยๆ มันเห็นเห็นแก่ตนเห็น
 แก่ตัว, self เฉยๆ มันกลายเป็น selfish ขึ้นมา อย่างนี้
 ปัญหามันก็เกิด มันก็เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว.

จงศึกษาธรรมชาติเกิด, ธรรมชาตินี้จะควบคุม instinct
 ตัวตนนั้นะ ให้มันอยู่ในความถูกต้อง; ถ้าจะพัฒนา
 ขอให้พัฒนาไปในทางโพธิ, เป็นความรู้ถูกต้องยิ่งขึ้น, อย่า
 ไปทางกิเลสซึ่งเป็นความรู้ผิด มันจะเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ
 ทางผิด.

ศึกษาความถูกต้อง อย่าหลงความเจริญ.

คำว่า เจริญ ๆ นั้น อย่าไปพิสมัยกันมากนัก ความเจริญ—วัตถุ ในภาษาบาลี มีความหมายแต่เพียงว่ามากขึ้น ๆ ไม่ได้รับผิดชอบว่าจะดีหรือชั่วผิดหรือถูก ; เพียงแต่ว่ามันมากขึ้น ๆ ก็เรียกว่าความเจริญ. ได้ยินคนเขาพูดว่า progress รากของศัพท์นั้นแปลว่าบ้าก็ได้เน, progress ซึ่งแปลว่าความเจริญนั้นมันแปลว่าบ้าก็ได้ เพราะว่ามันมากขึ้น โดยไม่ต้องรับผิดชอบว่าผิดหรือถูก ชั่วหรือดี. ฉะนั้นเราอย่าไปหลงว่าเจริญ ๆ ๆ อย่างที่เด็ก ๆ กำลังหลงเลย ; ต้องรู้ว่าถ้ามันเป็นไปเพื่อความสงบสุขสันติภาพ แล้วก็จะเรียกว่าเจริญ ๆ ถูกต้อง. แต่มันมากขึ้นเฉย ๆ มากขึ้นเฉย ๆ จนมีปัญหาเต็มไปหมด นั่นมันคือความบ้า, ความเจริญกลายเป็นความบ้า, อย่างดีที่สุดความเจริญก็มีใช้ความสงบ มีใช้ความสงบ.

เดี๋ยวนี้มันยากลำบากที่เราอยู่ในโลก ซึ่งมีเพื่อนร่วมโลกเป็นคนบ้ามากขึ้นทุกที ; หยาบคายไหม ? พูดอย่างนี้ ว่าอยู่ในโลก ร่วมโลกกับเพื่อนที่มีความเป็นบ้ามากขึ้นทุกที : บ้าสวยบ้างม บ้าสนุกสนาน เอรีดอรรยทางการ

กินอาหาร ทางการแต่งเนื้อแต่งตัว ทางการมีบ้านเรือน มี
 รถยนต์ มีเครื่องใช้ไม้สอย, มันเป็นบ้ากันมากขึ้นทุกที, แล้ว
 ก็ชวนกันบ้าใหญ่ไปเลย, ปัญหามันก็มาก ๆ ๆ จนแก้ไม่ไหว
 เห็นไหม? ไปเรียนมาสิ, ไปเรียนมาให้ปริญญายาวเป็น
 หาง สักกิโลเมตรหนึ่ง ก็แก้ปัญหาลำนี้ไม่ได้ เพราะ
 ว่าไม่ได้เรียนมาเพื่อจะลดความเห็นแก่ตัว, มันจะต้องรู้จัก
 ต้นเหตุอันแท้จริง ว่าปัญหามันมาจากความเห็นแก่ตัว.

ศึกษารรณะจะลดความเห็นแก่ตัว, มิใช่สิ่งอื่น.

ฉะนั้นเมื่อมาเรียนธรรมะกันเสียบ้าง เพื่อลดความ
 เห็นแก่ตัว^๕ มันจะเริ่มถูกทาง. อาตมาก็เลยพอใจในสิ่งที่
 ท่านทั้งหลายมาทำเพื่อศึกษารรณะ, แล้วธรรมะนั้นก็ไม่มี
 อะไร มันไม่มีอะไรนอกจากความถูกต้อง. ความถูกต้องคือ
 จะต้องลดความเห็นแก่ตัว^๕ ซึ่งมันมากเกินไปเสียแล้วให้เป็น
 เพียงความมีตัวที่ถูกต้อง, ความมีตัวที่ถูกต้อง อย่าถึงกับ
 เห็นแก่ตัวเลย แล้วเราก็จะมีสันติภาพกันได้ในโลกนี้.

เดี๋ยวนี้ โลกผลิตสิ่งมอมเมา, สิ่งทีโลกผลิตขึ้นมา
 เพื่อยั่วยุจิตใจให้มอมเมา ผิดไปจาก^๕กับปัจจัยสงคราม. พุค

อย่างนี้พูดไม่กลัวใครคำ ว่าอุตสาหกรรมทั้งหลายในโลกนี้, มหาศาลในโลกนี้ อุตสาหกรรมพวกหนึ่ง ก็ผลิตสิ่งมัวเมา สิ่งมอมเมา มอมเมาคนให้เมาให้หลง, แล้ว อีกด้านหนึ่ง ก็ผลิตปัจจัยสงคราม เพื่อจะครองโลก, อุตสาหกรรมไม่มีอะไรมากกว่านี้ เพราะว่าอุตสาหกรรมนั้นมันตั้งรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว, อยู่บนความเห็นแก่ตัว ประเทศเล็ก ๆ ก็ตามกันประเทศใหญ่ ๆ กำลังจะผลิตสิ่งมอมเมา, กำลังจะผลิตปัจจัยสงคราม, ไม่ได้ผลิตสิ่งที่เป็นปัจจัยแก้สันติภาพ เรื่องของสันติภาพนั้นมีคมน์ไปหมด, สับสนไปหมดแต่เรื่องที่จะเป็นไปเพื่อวิกฤตการณ์เพื่อความทุกข์นั้น กลับแจ่มแจ้งโล่งโล่ง, ช่วยกันค้นคว้าช่วยกันแลกเปลี่ยนความรู้เหล่านี้.

การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติ ท่านทั้งหลายก็คงจะทราบดี, เท่าที่อาตมาคอยอ่านข่าวสังเกตสับฟังดู การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติ คือ แลกเปลี่ยนท่าระบำบัลเลต์ที่แปลก ๆ วัฒนธรรมระหว่างชาติ, ระบำบัลเลต์ที่แปลก ๆ จนคุณย่าคุณยายเห็นแล้วเป็นลมตายเลยนั่นแหละ ที่เอามาแลกกัน เป็นวัฒนธรรมที่สูงสุดที่เอามาแลกกัน, เขา

ไม่ได้แลความรู้อันจะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ความถูกต้อง ว่า
จะควบคุมจิตใจอย่างไร.

บางทีเขาก็ใช้คำรวมๆ กันว่าจิตวิทยา, ถูกแล้ว
แต่จิตวิทยาพวกหนึ่งมันเพื่อหลอกลวงเอาประโยชน์นะ, จิต
วิทยาส่วนใหญ่ในโลกเวลานี้ คือ จิตวิทยาที่จะหลอกลวง
เอาประโยชน์; แต่ถ้าจิตวิทยาตามแบบของศาสนานี้
มันเป็นจิตวิทยา เพื่อจะให้ประโยชน์ เพื่อจะสร้างสันติ-
ภาพ. จิตวิทยาทางศาสนาเพื่อจะสร้างสันติภาพในโลก แต่
จิตวิทยาของมนุษย์สมัยนี้ เพื่อจะเอาประโยชน์ของผู้อื่นมา
เป็นของตัวเอง; ฉะนั้นใช้คำๆ นี้ให้มันถูกต้อง ให้มันถูกต้อง
สิ่งทั้งหลายมันสำคัญอยู่ที่จิตมันถูกต้องแล้ว, ถ้าควบคุมจิตได้
ก็ควบคุมโลกได้ ถ้าควบคุมจิตไม่ได้มันก็ควบคุมอะไรไม่ได้.
ฉะนั้นเราเรียนรู้เรื่องจิต เพื่อจะควบคุมจิตให้ได้ ควบคุมไว้
ในความถูกต้อง; เมื่อจิตถูกต้องแล้ว การกระทำทางกาย
ทางวาจา ทางคำพูดอะไรต่างๆ มันก็ถูกต้องไปหมด, เราขอ
มีจิตที่ถูกต้อง.

สัมมาทิฐิ ช่วยให้แก้ปัญหาได้ทุกชาติวรรณะ.

พุทธศาสนายึดหลักนี้เป็นสำคัญ ว่ามีจิตที่ถูก
ต้อง เรียกเฉพาะว่า สัมมาทิฐิ ๆ ๆ — ความเห็นที่ถูก
ต้อง; ความเห็นด้วยจิตด้วยใจที่แท้จริง ไม่ใช่เล่าเรียน
ไม่ใช่ intellect; แต่มันเป็น wisdom เป็น intuitive wisdom
ที่เห็นด้วยใจจริงที่ถูกต้อง. intellect นี้ไม่แนถ้าเรียนมา
ผิดมันก็ผิด มีความเห็นที่ถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอะไร อะไร
เป็นอะไร อะไรเป็นอะไร อะไรเป็นเหตุของอะไร อะไรเป็น
เหตุของอะไร, อะไรเป็นผลของอะไร อะไรเป็นผลของอะไร,
นี่เห็นอย่างนี้ อย่างถูกต้อง ก็เรียกว่ามีจิตถูกต้อง, ดำรงจิต
ไว้ถูกต้อง แล้วการกระทำก็จะถูกต้อง แล้วเราก็จะแก้
ปัญหาได้.

เราจะพูดจากันรู้เรื่อง จะพูดจากันรู้เรื่อง ว่าทุกคน
เลย ทุกคนเลยเป็นเพื่อน, ตามหลักพุทธศาสนาถือว่าเป็น
เพื่อน คือ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นปัญหาอย่างเดียวกัน.
ทุกคนมีปัญหาอย่างเดียวกัน, มีความทุกข์อย่างเดียวกัน, จะ
เป็นคนไทย คนจีน คนฝรั่ง คนแขก มีกิเลสเหมือนกัน.

ขอให้ช่วยฟังดูให้ดีๆ จะเป็นไทย จีน แวก ฝรั่งเศส ไรก็ตาม
กิเลส นั้นเหมือนกันเลย, แล้ว ความทุกข์ก็เหมือนกันเลย;
เช่นเดียวกับว่าเมื่อหัวเราะนี้แทบจะฟังไม่ออก ว่าเป็นไทย
เป็นจีนเป็นแวกเป็นฝรั่งหัวเราะ เพราะเหมือนกันเลย. ^{นี้}
ก็เช่นเดียวกัน; ถ้ามันเป็นกิเลสที่เกิดขึ้นในจิตแล้ว ไม่ว่า
จะเกิดที่ในจิตคนจีนคนไทยคนแวกคนฝรั่งแล้วเหมือนกันเลย,
จะเป็นความทุกข์ ความทุกข์ทรมานใจ แล้วก็เหมือนกันเลย.

ธรรมะเป็นเรื่องของธรรมชาติ สามารถจะดับ
ความทุกข์นั้นได้ เราควรจะเรียนรู้ไว้ เพื่อจะมาจัดប់ตบ
ออกไปเสีย, อย่ามีกิเลสและอย่ามีความทุกข์, เห็นว่าเรามี
ปัญหาอย่างเดียวกัน อย่างนี้ว่าทุกคนตกอยู่ในความทุกข์
อย่างเดียวกันทั้งโลก เราเป็นเพื่อนกันดีกว่า ตามหลัก
ของศาสนาต้องการให้เป็นเพื่อน, ในภาษาพุทธศาสนาเป็น
เพื่อนการเกิด เป็นเพื่อนการแก่ เป็นเพื่อนการเจ็บ เป็น
เพื่อนการตาย นี่เป็นเพื่อนความทุกข์ แล้วก็เพื่อนช่วยกัน
ดับทุกข์, ทำให้ถูกต้อง ทำให้ถูกต้อง, ทำให้ถูกต้อง แล้วก็
ดับทุกข์, เราเป็นเพื่อนกันดีกว่า.

ถ้าคิดอย่างนั้นแล้วก็ไม่แยกกันดอก, ไม่แยกกัน
เป็นนายทุนหรือเป็นชนกรรมาชีพ; เพราะนายทุนคน
ร่ำรวยก็มีกิเลส อย่างนั้น มีความทุกข์ อย่างนั้น, ชนกรรมา-
ชีพแสนจะยากจน ก็มีกิเลสอย่างนั้น มีความทุกข์อย่าง
นั้น, แล้วมัน เหมือนกัน. เราก็เห็นอกเห็นใจกัน ก็เลย
รักใคร่กัน; นายทุนคนมั่งมีก็รักคนยากจนอย่างลูกหลาน
ช่วยเหลือ, คนยากจนก็รักนายทุนอย่างบิดามารดาผู้จะช่วย
มันก็รักกัน ไม่เกิดความเกลียดชังระหว่างคนมั่งมีกับคน
ยากจน; มันก็รักกันได้เพราะว่ามันเป็นเพื่อนเกิด เพื่อน
แก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตายอย่างเดียวกันดิ๊ก มีกิเลสเผาหัวใจ
อย่างเดียวกันแท้ ระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน มันก็รักกันได้.

ระบบธัมมิกสังคมนิยมจะช่วยให้เกิดสันติภาพ.

อย่างนี้เราจะเรียกชื่อระบบว่า ธัมมิกสังคมนิยม,
นิยมสังคมนิยมที่ถูกต้อง ธัมมิกะ แปลว่า ถูกต้อง, สังคมนิยม
คือ นิยมสังคม เพราะว่าเราจะต้องยอมรับสภาพสังคม.
เราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ใครคิดว่าอยู่คนเดียวในโลกได้
คนนั้นบ้าเกินบ้า, ก็ลองคิดดูซิว่า ถ้าว่าเขาจะยกโลกทั้งหมด

ให้เราคนเดียวอยู่ อยู่คนเดียววันเราอยู่ได้ที่ไหน; มันก็ต้องมีเพื่อน. ชีวิตมันอยู่ได้ด้วยควมมีเพื่อน, สัตว์เศรษฐกิจมันก็มีเพื่อน, ต้นไม้ต้นไม้ไหนมันก็ต้องมีเพื่อน, มันอยู่คนเดียวไม่ได้ อยู่คนเดียวตัวเดียวไม่ได้. ต้องมีความถูกต้องในการที่จะอยู่ร่วมกัน เป็นธัมมิกสังคมนิยม. Dhammic socialism ระบบที่จะอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง, ระบบที่จะอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง เรียกว่าธัมมิกสังคมนิยม เพราะมีปัญหาอย่างเดียวกัน มีความทุกข์อย่างเดียวกัน. คนมั่งมีก็มี ความทุกข์นอนไม่หลับเหมือนกัน, คนจนก็มี ความทุกข์นอนไม่หลับเหมือนกัน, มีความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว อิจฉาริษยา หึงหวงเหมือนกัน. นี่ก็จะต้องมองเห็นข้อนี้ แล้วมันก็จะรักกันได้; คนมั่งมีร่วมมือกับคนจน ทำงานได้ผลมาแบ่งปันตามสมควรที่สุด แล้วเหลือเอาไว้ช่วยสังคม.

นี่ฟังก์ให้ตีท่านทั้งหลายอาจจะไม่รู้จักคำว่าเศรษฐกิจ. คำว่า เศรษฐี ๆ ในครั้งพุทธกาล หากแปลเป็นภาษาอังกฤษไม่ได้นะ ไม่ใช่คนมีเงินแสนเงินล้านหรือไม่ใช่มียอย่างนั้น; เป็นเศรษฐกิจคือว่า ร่วมกับคนยากจน ที่เป็น

บ่าวเป็นทาสเป็นไพร่ร่วมกัน, แล้วก็ทำงานผลิต แล้วได้ผลออกมา แล้วก็แจกจ่ายแบ่งปันกันอย่างพอใจที่สุด แล้วต้องมีส่วนเหลือไว้ช่วยสังคม, ช่วยสังคม ด้วยการตั้งโรงงาน; แล้วมีโรงงานนั้นแหละจึงจะเป็นเศรษฐกิจ, แล้วทรัพย์สินสมบัติที่เหลือก็เอาไปฝังไว้ พอว่าขาดแคลนจะได้เอามาใช้ เพราะมันไม่มีธนาคารที่จะฝากสมันั้น, ทรัพย์สินสมบัติเงินทอง ทองคำที่เหลือต้องเอาฝังดินไว้ เพื่อจะเอามาใช้ช่วยโรงงานเมื่อขาดแคลน.

เศรษฐกิจมีเงินมากมีอำนาจมาก รวมมือกับคนยากจนข้าทาสบริวาร ผลิตๆ แล้วก็ใช้แบ่งกันจนพอแล้วก็เหลือ, เหลือก็ช่วยสังคม ตั้งโรงงานช่วยเหลือคนที่พิการ หรือ ช่วยเหลือพระศาสนาให้ศาสนาอยู่ในโลก เพื่อช่วยโลก, นี่เขาเรียกว่าช่วยโรงงาน. เดียวนี้ไม่มีเศรษฐกิจแล้วจะแปลเป็นภาษาอังกฤษคำไหนก็ไม่รู้, มันไม่ใช่ millionaire มันไม่ใช่ rich man ไม่ใช่อะไรอย่างนี้. เพราะว่าพวกมีเงินมากพวกคนมั่งมีมันไม่ทำอย่างนี้ พอมันมีเงินมากขึ้นมามันก็ใช้ลงทุนสุบเลือกคนอื่นเลย มันจะเป็นเศรษฐกิจได้อย่างไร ถ้าเป็นเศรษฐกิจ เขาก็จะต้องผลิตร่วมกับคนจน แบ่ง

กันใช้ เหลือตั้งโรงงานช่วยโลก นี่เป็นเศรษฐกิจ. คุณลอง
หาคำแปลภาษาอังกฤษคำไหนมาใช้กับคำว่าเศรษฐกิจนี้ดูซิ ใน
ภาษาไทยก็ไม่มีตอก ต้องใช้คำว่าเศรษฐกิจไปตามเดิม.

เศรษฐกิจโดยตัวพญชนะตัวหนังสือ แปลว่าประเสริฐ
ที่สุด, ประเสริฐที่สุดคือคำว่าเศรษฐกิจ. ถ้าเราหาคนอย่าง
ที่ว่อย่างนั้นไม่ได้แล้ว ก็พูดได้ว่าเดี๋ยวนี้ในโลก ไม่มีเศรษฐกิจ
แม้แต่สักคนเดียว, จะหาเศรษฐกิจมาทำหายหอดตาไม่ได้.
ที่เขาเรียกว่ามหาเศรษฐกิจ—มหาเศรษฐกิจนั้น เรียกกันอย่างโง่เขลา
ไม่รู้ว่คำว่าเศรษฐกิจแปลว่าอย่างไร, มันต้องร่วมกับคน
ยากจน ผลิตออกแล้วแบ่งกันเพียงพอ แล้วเหลือไว้
สำหรับช่วยโลก ช่วยคนยากจนช่วยศาสนาช่วยอะไรนี้
จึงจะเรียกว่าเศรษฐกิจ. เราไม่มีเศรษฐกิจในโลกเวลานี้
มีแต่นายทุนสูบเลือดเสียโดยมาก, หรือมั่งมีอยู่เฉย ๆ ไม่ถึง
กับว่ามีหลักการอย่างนี้ มันจึงไม่รักคนยากจน ยิ่งพร้อมที่จะ
สูบเลือดคนยากจนเสียอีก จะเป็นเศรษฐกิจอะไรได้.

นี่คือโทษอันเลวร้ายของความเห็นแก่ตัวจนถึงที่สุด
แล้วเห็นไหม? คนมั่งมีที่สูบเลือดคนยากจน นั้นมันเป็น

ผลของความเห็นแก่ตัวที่เลวร้ายที่สุดแล้ว ที่ศาสนาทุกศาสนาเกลียดชังที่สุด จะขจัดออกไปเสียให้มันหมดไปจากโลกความเห็นแก่ตัว. นี่อาตมาจึงมาพบกับท่านทั้งหลายในวันแรกนี้โดยหัวข้อว่า สันติภาพของมนุษย์ตั้งรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว.

.....

ทีนี้คำสุดท้ายที่จะพูดกับท่านทั้งหลาย ก็ขอถามว่า หลักการอย่างนี้ระบบอย่างนี้มันบ้าไหม? มันเป็น ideal มากเกินไปกว่าที่จะปฏิบัติได้ไหม? หรือมันเป็น practical ที่อาจจะประยุกต์ได้จะปฏิบัติได้; ถ้าเห็นว่ามันดีเกินไปมันบ้า แล้วก็ไม่ต้องเอา ไม่ต้องรับเอาไป, แต่ถ้าเห็นว่ามันอยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะปฏิบัติได้แล้ว ขอร้องให้ช่วยสนใจ, ช่วยทำความเข้าใจ แล้วช่วยบอกกล่าวกันให้ทั่วๆว่า เดียวนี้โลกเรา^{นี้} อยู่ในลักษณะที่จะต้องช่วยกันกำจัดความเห็นแก่ตัวแล้ว, มุ่งหมายว่าให้ทุกคนมันรักกันได้ ให้นายทุนรักชนกรรมาชีพได้. หรือจะพูดอย่างสำนวนศาสนาว่า ให้สิงโตมันเล่นหัวกับลูกแกะได้; ถ้าบ้านเราก็ต้องพูดว่า ให้แมวมันเล่นหัวกับหนูได้; มุ่งหมายไปอย่างนั้น มันจะได้

เท่าไรมันก็แล้วแต่ คือว่า จะสร้างความรักอันแท้จริง ความ
ไม่เห็นแก่ตัวอันแท้จริงขึ้นมาๆ.

ขอให้ควบคุมสัญชาตญาณที่มีตัวตน อย่าให้
งอกไปในทางฝ่ายเห็นแก่ตัว, แต่ให้งอกไปในทางฝ่ายที่
เป็นโพธิ; ร้อย่างถูกต้องแท้จริงว่า เราต้องรักกัน เรา
ต้องเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน, เราต้องมีการ
ประพฤติกฎปฏิบัติต่อกัน ในลักษณะอย่างนี้, นี้เรียกว่าปัญหา
เฉพาะหน้าในโลกปัจจุบันนี้ เป็นคำสำคัญ ที่อาตมาเห็นว่า
สำคัญที่สุดกว่าสิ่งใดในเรื่องของความเลวร้าย ซาตาน พญามาร
ความเลวร้ายใดๆ มารวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว selfishness
ในโลกที่หนาแน่น, ขึ้นทุกที เขาจึงทำลายพระเจ้าไม่นับถือ
พระเจ้า, ไม่นับถือความถูกต้อง ไม่เคารพนับถือความรัก
ผู้อื่น หรือความไม่เห็นแก่ตัว.

ขอรับรองเพียงว่า วันนี้เราพูดกันเรื่องคำๆ เดียวว่า
ความเห็นแก่ตัว คือความเลวร้ายที่สุดของคน, ไม่ใช่ของ
มนุษย์. ถ้าเป็นมนุษย์ต้องไม่เห็นแก่ตัว พอสมควร,
ถ้ายังเป็นคน ๆ อยุ่ก็เอาเถอะ เชิญเห็นแก่ตัวไปตามสบายใจ.

ขอพูดกันอย่างนี้ว่า เราพิจารณากันถึง ความไม่เห็นแก่ตัว
 ว่าเป็นวิถีทางเดียวเท่านั้น ที่จะช่วยให้มนุษย์รอดได้.
 ขอให้ศึกษาถึงเรื่อง ความไม่เห็นแก่ตัว ให้เป็นเรื่องสำคัญ
 ที่สุด เป็นการศึกษาที่ยังขาดอยู่, เอาเรื่องนั้นมาใส่เข้าในการ
 ศึกษา การศึกษาก็จะสมบูรณ์.

เราดูวรรณกรรมผลิตภัณฑ์ของยูเนสโก ไม่เห็นมี
 เรื่องของศาสนา เรื่องความไม่เห็นแก่ตัวเลย มีเรื่องอะไรก็
 ไม่รู้ซ้ำ ๆ กับที่มีอยู่แล้ว ล้วนแต่ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว
 ะ ะ ทงนั้นแหละ. ความรู้เหล่านั้นส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ะ ะ,
 ไม่เอาเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว ความรักผู้อื่นมาพูดมาโฆษณา
 ให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก, แล้วโลกนี้มันก็จะพูดกันรู้เรื่อง.
 เตียนรู้พูดกันไม่รู้เรื่อง เจริญสันติภาพกันก็ครั้งก็หนกไม่รู้เรื่อง
 เพราะว่าความเห็นแก่ตัวมันอัดอยู่ในใจ มันพร้อมที่จะต่อสู้
 เพื่อเอาของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง เพราะความเห็นแก่ตัว.

ขอหวังว่า ท่านทั้งหลายได้นั่งกลางดินแล้ว ได้นั่ง
 กลางดินแล้ว ที่ได้นั่งกลางดินแล้ว, ดินเป็นที่ประสูติของ
 พระพุทธเจ้า เป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, เป็นที่สั่งสอน

ของพระพุทธเจ้า เป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้า, เป็นที่ตายของ
 พระพุทธเจ้า, ธรรมะทั้งหลายเกิดกลางดิน สอนกันกลางดิน,
 เราได้ทำดีที่สุดในส่วนนี้แล้ว. ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจ
 เข้าใจความไม่เห็นแก่ตัว, กลียขังความเห็นแก่ตัว, รัก
 ความไม่เห็นแก่ตัว แล้วดำเนินชีวิตไปในลักษณะที่ไม่เห็นแก่
 ตัว ก็จะเข้าร่องรอยของพระธรรม, มีการศึกษาสมบุรณ์
 มีการปฏิบัติสมบุรณ์ ได้รับผลของการปฏิบัติสมบุรณ์ ไม่เสีย
 ชาติได้เป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง, แล้วก็มีความเจริญอกงามไป
 ตามทางของมนุษย์อยู่ทุกทิพาราตรีกาลเทอญ ฯ

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ ฯ

รายนามคณะตะกั่วป่าผู้ร่วมบริจาคทรัพย์
พิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ถวายท่านอาจารย์พุทธทาส
ในวันคล้ายอายุ พ.ศ. ๒๕๓๐

๑. นางสาวทน - นายต่อศักดิ์ ตันติวิวัฒน์ ๑,๗๐๐ บาท
๒. นางพรรณ - นายจิตติ กุลวานิช ๑,๖๗๕ ,,
๓. นางอภา - นายสุจิต ตรีบุรุษ ๑,๖๗๕ ,,
๔. นางวณี - นายนิพนธ์ โลหกุล ๑,๖๗๕ ,,
๕. นางอรรณ - นายสุธา วงศ์พานิช ๑,๖๗๕ ,,
๖. นางหม้อย - นายเจียว ลิมสกุล ๑,๖๗๕ ,,
๗. นางสาวหงาน - นายประภา กุลจรรยาวิวัฒน์ ๑,๖๗๕ ,,
๘. พ.ญ. ทวีศิริ วัฒนศิริ ๑,๕๐๐ ,,
๙. นางทองเหมา - น.พ. ธนากร วทัญญูตา ๑,๐๐๐ ,,
๑๐. นางสาวมณี แซ่ขอ ๑,๐๐๐ ,,
๑๑. นางอุษงค์ บุญสูง ๑,๐๐๐ ,,
๑๒. นางเจียน ศรีจันทร์ ๑,๐๐๐ ,,
๑๓. นางเลียว ตันสกุล ๕๐๐ ,,
๑๔. นางละมัย - นายเจริญ โพธิ์สัตย์ ๕๐๐ ,,
๑๕. นางสาวสมจิตต์ อ่องสกุล ๕๐๐ ,,
๑๖. นางสาวมะลิวัลย์ ศิวสกุล ๕๐๐ ,,

๑๗. นางบุญทรง เจริญกุล	๕๐๐ บาท
๑๘. นางเจียน - นายชลอ ตันภิบาล	๔๐๐ "
๑๙. นางสาวหยัน - นายศุภร เอกกุล	๒๐๐ "
๒๐. นางประยูร พฤษวิวัฒน์	๒๐๐ "
๒๑. นางรัมภา กลวานิช	๑๐๐ "
๒๒. นางเชียน เอียวบำรุง	๑๐๐ "
๒๓. นางนุ้ย จิ่งเจริญ	๑๐๐ "
๒๔. นางกย พงษ์ศรีวัฒน์	๑๐๐ "
๒๕. นางชัว ตีระอมรวงศ์	๑๐๐ "
๒๖. นางล้วน สุคันทรส	๑๐๐ "
๒๗. นางฮ่อง ล่องเจริญ	๕๐ "
๒๘. นางเผือก วิสุทธิไมตรี	๕๐ "
๒๙. นางกิ	๕๐ "
๓๐. นางสาวสุดา เจริญกุล	๑,๗๐๐ "
รวมทั้งสิ้น <u>๒๓,๐๐๐ บาท</u>	

คณะศิษย์ชาวพระนครเพิ่มเติม

๑. คุณวิไล เลหาพนันท์	๕๐๐ บาท
๒. พ.ญ. มณีศรี เลหาวิริยะกมล	๑,๐๐๐ "
๓. คุณชาญวิทย์ ชัชวาลวรเดช	๕๐๐ "

การงานคือการปฏิบัติธรรม.

อันการงาน คือคุณค่า ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สูงสุด อย่างสงสย
ถ้าสนุก ด้วยการงาน เบิกบานใจ
ไม่ทำอะไร ได้รู้ธรรม นำซึ่งจริง.

เพราะการงาน เป็นตัวการ ประพฤติธรรม
กุศลกรรม กล้าปณมา มีค่ายิ่ง
ถ้าจะเปรียบ ก็เปรียบคน ฉลาดยิ่ง
นัดเดียววิ่ง เก็บนก หลายพกมา.

คือการงาน นั้นต้องทำ ด้วยสติ
มีสมาธิ ขันติ มีอุตสาห
มีสัจจะ มีทมะ มีปัญญา
มีศรัทธา และกล้าหาญ รั้งงานจริง ๆ.

— พจนานุกรม —